

Hiiumaa Vallavalitsus

HIIUMAA VALLA ARENGUKAVA

2035+

SISUKORD

Sissejuhatus	3
Visioon aastaks 2035+	6
1. Inimareng.....	9
1.1. Valitsemine.....	13
1.2. Turvalisus	15
1.3. Rahvatervis	20
1.4. Vaba aeg, sport, kultuur ja noorsootöö.....	22
1.5. Haridus	26
1.6. Sotsiaalne kaitse	30
2. Majandusareng	33
3. Taristud ja ühendused.....	38
4. Külustuskeskkonna areng	47
5. Keskkonnahoid ja teadlikkus.....	54
Arengukava uuendamine ja 2023. aasta redaktsiooni koostamine.....	59
Arengukava elluviimise korraldus	62
Hiiumaa valdkondlikud arengukavad	626

SISSEJUHATUS

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus sätestab, et vallal peab olema arengukava ja eelarvestrateegia, mis on aluseks eri eluvaldkondade arengu integreerimisele ja koordineerimisele. Maakonnal peab olema ka arengustrateegia, mis on aluseks kohaliku omavalitsuse üksuste ja koostööpartnerite poolt ühiselt maakonna arengu suunamisel, ühiselt tehtavate ja omavalitsusüksuste ülese mõjuga investeeringute kavandamisel ning investeeringuteks toetuste taotlemisel.

Hiiu maakond ja Hiiumaa vald kattuvad territoriaalselt haldus- ja asustusüksusena ja sellest tingitult koostatakse Hiiumaa valla arengukava ja eelarvestrateegia Hiiu maakonna arengustrateegia ühtse arengudokumendina.

Arengudokumenti on maakonnas vaja ühise soovitud tuleviku määratlemiseks, erinevate arendushuvide tasakaalustatuse tagamiseks ja tegevuskokkulepete seadmiseks. Arengukava elluviimiseks vajalikud vahendid kavandatakse Hiiumaa valla eelarvestrateegias (Lisa 1), mille eesmärk on tagada valla jätkusuutlik eelarvepoliitika, mis seob arengukava strateegiliste eesmärkide täitmise olemasolevate ressursidega ja tagab realistliku planeerimise kaudu stabiilse arengu. Arengukava elluviimiseks vajalikud vahendid nähakse täpsemini ette igal aastal koostatavas valla eelarves.

Hiiumaa visioon kujunes töörühmade tulevikupiltide koondina, mida täiendati avalikel kohtumistel ja juhtrühmas. Iga valdkonna all on välja toodud eesmärgid, nende saavutamiseks valitud tegevussuunad ja nende raames omakorda tegevused, mille saab aluseks võtta konkreetsele lähiaastate tegevuskavale. Arengukava uuendatud versioon võeti vastu oktoobris 2023.

Arengukava koostajate juhtgrupi arvates on Hiiumaa arengu olulisemad teemad koostöö, ettevõtlikkus, noored haritud inimesed ja elukeskkond. Need ja mitmed muud teemad vajavad pidevat pilgu all hoidmist ja muutuste käigus uuendamist.

Saarelisus seab mitmeid väljakutseid. Ühenduste ja kohapealse taristu parandamist tuuakse mitmete arenguvaldkondade alustaladeks. Need loovad võimalused teiste valdkondade arenguks.

Hiiumaa on mitmes valdkonnas uuendusmeelne. Samas peame arvestama riigi otsustega, meid mõjutavate maailma trendidega ja võimalustega, mida pakub koostöö naabritega.

Arengukava ei saa võtta lõpliku tõena, sest tulevikku on keeruline ette ennustada, eriti olukorras, kus rahanduspoliitiline olukord on pingeline, kogu maailm seisab silmitsi rohepöördega seotud väljakutsetega, toimub sõda Ukrainas jne.

Hergo Tasuja, Hiiumaa vallavanem

Hiiumaa arengustrateegia ja valla arengukava

Hiiu maakond ja Hiiumaa vald kattuvad territoriaalselt haldus- ja asustusüksusena ja sellest tingitult koostatakse Hiiumaa valla arengukava ja eelarvestrateegia Hiiu maakonna arengustrateegia ühtse arengudokumendina.

Maakonna arengustrateegia vaade keskendub Hiiumaa kohale Eestis, erisustele riigi teiste piirkondadega võrreldes, arengueeliste kasutamisele ja turutõrgete ning sotsiaalmajanduslike ja geograafiliste iseärasuste arvestamisele arengu planeerimisel. Eelkõige on siin silmas peetud saarelist olemust, pendelrännet ja hooajalist saarel viibijate arvu suurt muutust.

Hiiumaa arengu planeerimisel tuleb arvestada saarel paikneva maakonna / omavalitsuse eelduste ja erisustega, et kavandada tegevusi, mis kasutavad erinevaid ressursse optimaalselt, on ellu viimisel tulemuslikumad ja kuluefektiivsemad.

2022. aastal tellis Hiiumaa Arenduskeskus uuringu Hiiumaa majandusliku potentsiaali hindamiseks. Tartu Ülikooli Sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskuse (RAKE) majandusteadlased vaatlesid praegust olukorda ja tegid omalt poolt ettepanekud, mida saare tuleviku kujundamisel arvesse võtta.

Uuringu raames koostati Hiiu saare majanduslikud tulevikustsenaariumid, mis saare erinevate tegevusmudelite, sealhulgas kohaliku oma-valitsuse tegevuse puhul, võiksid rakenduda. Stsenaariumite raames hinnati mõjutegureid, mis majanduse arengu kujunemisel rolli mängivad, nagu näiteks regionaalpoliitika fookus, valitsemise tüüp, transpordi-poliitika, energiapoliitika jm. Ilmestamaks erineva majandamise mõjusid Hiiumaa tulevikule, loodi neli tulevikustsenaariumit pealkirjadega “Las jääda nii, kuis on”, “Igaüks kestab enda eest”, “(Roheliselt) kestlik Hiiumaa”, “Ökohooldlane”. Need ei ole tuleviku prognoosid, vaid lood tõenäolistest tulevikest. Arengustrateegia koostamisel on nende stsenaariumite ennustustega teadmiste ja võimaluste piirides arvestatud.

Liis Lukas, Sihtasutuse Hiiumaa Arenduskeskus juhataja

VISIOON AASTAKS 2035+

Aastal 2035 on Hiiumaa õnnelikum, jõukam ja rohelisem saar.

Hiiumaa Vallavalitsuse missioon on valla elanikele heaolu kasvuks ja eneseteostuseks eelduste ja võimaluste loomine.

Vananeva rahvastikuga suursaarel vajab majanduslik konkurentsivõime tugevdamist. Hiiumaa elukeskkonna mitmekesisus, elamiseks sobiva maa rohkus ja ühtlaselt madal inimasustus tuleb muuta teadlikult arendatavateks tugevusteks.

Üleriigilises planeeringus „Eesti 2030+” toodud peamiseks arengueesmärgiks on tagada elamisvõimalused Eesti igas asustatud paigas. Selleks on vajalikud kvaliteetne elukeskkond, head ja mugavad liikumisvõimalused ning varustus oluliste võrkudega. Sellest lähtudes on Eesti ruumilise arengu visioon aastaks 2030 sõnastatud järgmiselt: Eesti on sidusa ruumistruktuuriga, mitmekesise elukeskkonnaga ja välismaailmaga hästi ühendatud riik.

Ruumiline mitmekesisus ja riigi piirkondlikud eripärad annavad inimesele vabaduse valida sobiv elu- ja töökoht ning nendega sobituv elustiil. Meie väiksus ja hajutatud asustus, läbimõeldud ja keskkonnahoidlik transpordikorraldus ning nüüdisaegsed uuenduslikud tehnoloogilised lahendused loovad meile head eeldused hoida oma eripära.

Hiiumaa peamised arengusuunad on seotud olulisel määral kohaliku toorme väärimise ning regiooni turundamise ja atraktiivsemaks muutmisega. Sellest lähtuvalt on saare potentsiaalselt keskseks majanduse kasvualdkonnaks kõrgtehnoloogiline põllumajandus

ja sellega seonduvad valdkonnad – toiduainete tootmine ning meremajandus, sh. vesiviljelus. Potentsiaalselt kesket kasvualdkonda toetavad ka muud piirkonna jaoks olulised valdkonnad, nt. metsatööstus ning lisaks ka elamus- ja loodusturism, sh. spaaturism ning lõbusõidu- ja ristlusturism.

Saare väiksusest lähtuvalt on oluline motiveerida ja toetada regioonis koostööalgatuste loomist ja arendamist erinevates valdkondades, nii toidutootmise, põllumajanduse, turismi kui meremajanduse valdkonnas, aga ka erinevate tegevuste raames nagu kohalike toodete üldine turundamine ja eksporditurundus.

Olles eripärase keskkonnaga regioon, on oluline sihistada ettevõtlust toetavad meetmed regiooni arenguga, töötades välja kohaliku tooraine väärimise meetmed, töötada selle nimel, et riikliku tasandi toetusmeetmete tingimustesse viiakse sisse muudatused, mis arvestaksid regionaalseid erisusi ning arendada muid ettevõtlust ja regiooni arengut toetavaid soodustusi nagu maksusoodustused, energia tarbimise soodustus või väiksemamahulised otsetoetused.

Hiiumaa elu- ja ettevõtluskeskkonna arendamisele avaldavad olulist mõju ja mõnevõrra pidurdavad üldised mõjutegurid nagu elektrivarustuse ebastabiilsus, vähene lairibavõrguga kaetus ja elamispindade vähesus saarel. Seega, on kriitiline tegeleda esmajärjekorras nende kitsaskohtade lahendamise ja seejärel keskenduda saare majandusvaldkondade arendamisele.

Hiiumaa tuleviku kujundamisel järgitakse järgmisi printsiipe:

- tugev ja kokkuhoidev kogukond – väärtustame kohalikku inimest ja pärandit, hoiame au sees hiiu keelt ja kultuuri ning kanname uhkusega hiidlase identiteeti,
- arengule suunatud ja uuendustele avatus – soodustame ettevõtlikkust ning arendame teenuseid ja loome juurde võimalusi vastavalt elanike vajadustest lähtuvalt,
- keskkonnahoid – väärtustame ja arendame keskkonnasäästlikku ning teadlikku tarbimiskultuuri. Hoiame saare puhtana, arendame kestlikku ettevõtluskeskkonda, säilitame Hiiumaa loodust ning merelist eripära,
- hoolivus ja turvalisus – arengu planeerimisel väärtustame igat saare elanikku, ettevõtjat ja külalist, meil on turvaline elukeskkond ja kvaliteetsed avalikud teenused,

- Roheline Hiiumaa – töötame välja nutikad ja rohelised lahendused, arendame ja võtame majanduskasvu ja keskkonnasäästlikkuse abil kasutusele aruka ja säästliku ressursikasutuse, puhta energia poliitika, taaskasutuse, anname eeskju teistele ning liigume ökoloogilise jalajälje minimeerimise poole.

Hiiumaal aastatel 2023 – 2027 viis olulisemat lahendamist vajavat probleemi

1. Omavalitsuse ülesannete täitmiseks vajalike rahaliste vahendite tagamine.
2. Taristuga (elekter, side, teed) seotud kitsaskohtade lahendamine.
3. Kvaliteetsete transpordiühenduste olemasolu mandri ja Saaremaaga.
4. Ettevõtluse arendamine, erasektori töökohtade arvu hoidmine ja kasvatamine.
5. Uute eluruumide ning elamualade loomine ja nende rajamiseks võimaluste loomine.

Hiiumaa viis peamist ootust riiklikele poliitikatele aastatel 2023 – 2027

1. Taristu arendamise selgete mõõdikutega plaan ja tegevuskava.
2. Kvaliteetsete transpordiühenduste tagamine Hiiumaa ja mandri, Hiiumaa ja Saaremaa vahel.
3. Riigi poolt omavalitsusele delegeeritud tegevuste piisav rahastamine.
4. Rohepöörde pilootala tegevuste rahastamine. Keskkonnakaitse ja majandustegevuse tasakaaluraamistiku kehtestamine.
5. Hiiumaa seisukohtadega arvestamine riiklike poliitikate kujundamisel.

1. INIMARENG

Valdkondlik visioon

Hiiumaal on ettevõtlik rahvas ja sidus, ühtne ja avatud kogukond. Parimad arenguvõimalused on tagatud igale lapsele ja täiskasvanule. Hiiumaa elanik on terve ja toimetulev, eneseteostuse võimalustega, kelle igakülgne heaolu ja turvalisus on tagatud vajaduspõhise ja kliendikesksete teenustega võimalikult kodu lähedal. Hiiumaal on tagatud stabiilne ja kvaliteetne esma-, eri- ja üldarstiabi kättesaadavus, sh sünnitusabi teenus. Hiiumaa on atraktiivne ja mitmekesiste võimalustega aja veetmise koht hiidlastele ning saare külalistele.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- Hiiumaad juhitakse ja arendatakse teadmiste- ja väärtuspõhiselt ning koostööle avatult,
- Hiiumaal on tagatud sotsiaalne ja ruumiline tasakaalustatud areng,
- toimivad vajaduspõhised avalikud teenused,
- aktiivne kodanikuühiskond,
- koostöö saaresiseselt ja naabermaakondadega,
- traditsioonide väärtustamine ja säilitamine,
- ennetustegevus riskikäitumise vähendamiseks,
- igapäevane vastutus iseenda turvalisuse ja tervise eest,
- kvaliteetne haridus ja elukestev õpe,
- formaalse ja mitteformaalse hariduse toimiv kooskõla,
- tõhus ja vastastikku toetav koostöö kodu ja haridusasutuste vahel ning valdkonnaüleselt (lapsevanem, kool ja huvikoolid, noortekeskused, raamatukogud, muusika- ja spordikool, sotsiaalvaldkond jne),

- universaalse disaini¹ põhimõtete rakendamine,
- erialase ettevalmistusega meeskond.

Probleemid ja kitsaskohad

- elanikkonda puudutavate statistikaandmete vastuolulisus ja püsielanike arvu aeglane kasv. Eakate (65+ aastaste) suur osatähtsus 22,6% (Eesti keskmine 20,3%, Eesti suurim 26,0%²),
- Eesti keskmisest madalam loomulik iive ja laste (0–14a) madalaim osatähtsus elanikkonnast (11,4%³),
- spetsialistide järelkasvu puudumine,
- Hiiumaa eripära arvestavate poliitikate nõrk kajastatus riiklikes arengudokumentides.

Valdkondlik eesmärk 2035+

- Hiiumaa valla juhtimisel on sihiks elanikkonna suurendamine kvaliteetsete avalike teenuste ja soodsa ettevõtluskeskkonna abil,
- Hiiumaa elanik on terve, ettevõtlik, haritud ja muutustele avatud, väärtustab oma kodukanti ning panustab Hiiumaa arengusse,
- Hiiumaal on hea, turvaline ning väärikas elada läbi terve elukaare,
- Hiiumaa valda juhitakse väärtuspõhiselt, elanikkond on kaasatud otsustusprotsessidesse,
- igapäevase elu kaasabil on turvalisse kogukonda panustatud. Õnnetuste vältimiseks on elanikkonna ja ametkondade teadlikkus kasvanud,
- Hiiumaal on tänapäevane tervishoiu taristu ning professionaalne arstiabi on kättesaadav,
- Hiiumaad tuntakse sportlike tulemuste poolest.

Aastaks 2027

- on Hiiumaal vähemalt 10 000 registreeritud elanikku,
- laste (0–14 a) osatähtsus elanikkonnast on kasvav,
- 10% suvehiidlastest on saanud püsielanikud.

¹ Universaalne disain on strateegia, mille eesmärgiks on luua erinevate keskkondade, toodete, kommunikatsiooni, infotehnoloogia ning teenuste disain ja ülesehitus ligipääsetavaks, arusaadavaks ning kasutatavaks kõikidele nii suures ulatuses ning nii sõltumatu ja loomulikult viisil kui võimalik; eelistatult ilma kohandamise vajaduseta. Allikas: Universaalse disaini Ekspertide Komitee.

² Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2022.

³ Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2022.

Meetmed

Ettepanekud riigi tegevustasandile

- Hiiumaale piirkondlike erisuste kehtestamine (sh noorte ja perede ettevõtlustoetus) – pilootprogramm,
- Hiiumaal, sarnaselt Kagu-Eesti ja Ida-Virumaaga arengut toetava eriprogrammi loomine,
- tagada ühenduste (parvlaev, lennuk, elekter, side jt) areng ja vastavus tänapäeva nõuetele ning konkurentsivõimelise ettevõtluse vajadustele lähtuvalt saarelisusega seotud turutõrgete leevendamise vajadusest,
- toetus Hiiumaa pärimusliku kultuurikeskkonna säilitamiseks,
- külastuskeskkonna arendamine,
- avalike teenuste kulupõhise rahastusmudeli kasutamine,
- vähemalt 50 riigiasutuste töökoha juurde toomine Hiiumaale (näiteks riigikaitse, keskkond),
- Hiiumaa olulisemate eripärade kajastamine regionaalarengut suunavates ja mõjutavates riiklikes dokumentides,
- Hiiumaa toetusrühma moodustamine Riigikogus.

Valla tegevustasand

- Hiiumaa valla noortele peredele soodustingimustel elamumaa müügi programmi ja põhimõtete välja töötamine,
- vald soodustab hajaasustuses toimetulemist, sealhulgas püüasustusega väikesaartel.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

Hiiumaa ühiskondliku sidustatuse tugevdamine muude Eesti piirkondadega, mis aitaks vähendada kogu piirkonna arengut pärssivat sotsiaal- ruumilist eraldatust.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
Elanike arv	Rahvastikuregister	01.01.2020 - 9454 01.01.2021 - 9514 01.01.2022 - 9557 01.01.2023 - 9752	10 000
Elanike arv	Rahvastik 2017. aasta haldusreformi järgselt Statistikaamet, RV240	01.01.2021 - 9381 01.01.2022 - 8497 01.01.2023 - 8474	9 000
Loomulik iive	Statistikaamet, RV032	2020 -43 2021 -44 2022 -64	Positiivne
Rändesaldo	Statistikaamet, RVR061 (siserändesaldo) Statistikaamet, RVR051 (välisrändesaldo)	2020 108 2021 -62 2022 -19 2020 0 2021 +6 2022 +61	Iga-aastaselt kasvav, vähemalt +10%
Elanike rahulolu valla- ja osavalla valitsuste teenustega	Uuring, viiakse läbi üks kord aastas	2020 a uuring	Rahulolu suureneb

Seosed riigi arengudokumentidega

- Regionaalpoliitika programm 2021-2024,
- Regionaalarengu tegevussuunad „Eesti 2035“ strateegias.

1.1. Valitsemine

Hiiumaa vallas tagatakse põhitegevuste ja osavaldades valla hallatavate asutuste järjekindel areng arengukava perioodil. Kõiki Hiiumaa valla hallatavaid asutusi arendatakse põhimõttel, et ametikohad on mehitatud kompetentsete inimestega, töötasud on konkurentsivõimelised, eelarvega on tagatud materiaalne baas, on olemas kaasaegsed infotehnoloogilised vahendid, tagatud on erinevad sotsiaaltoetused ja garantiid püsielanikele.

Probleemid ja kitsaskohad

- madal osalusdemokraatia tase elanikkonna hulgas,
- valitsemissüsteem (osavallad, osakonnad) vajab veel ülesannete jaotuse ja vastavalt sellele struktuurset täpsustamist,
- Hiiumaa kogukond ei ole üheselt teadvustanud iseenda rolli ja võimalusi saare maine positiivseks kujundamiseks.

Aastaks 2027

- valla juhtimiseks on välja kujundatud optimaalne ülesannete jaotus ja struktuur ning vallaelanikule arusaadav vastutuse jagunemine,
- valla kommunaalmajandus on korraldatud efektiivselt ja kvaliteetselt,
- rakendunud on valla töötajate arengu ja motiveerimise süsteem,
- toimib tõhus suhtlus valla ja erinevate sihtrühmade vahel,
- Hiiumaa mainekujunduse töö tulemusel on kasvanud kogukonna teadlikkus iseenda rollist saare positiivse kuvandi loomisel,
- Hiiumaa Vallavalitsus on avatud partner erinevatele sihtrühmadele,
- osalusdemokraatia arendamiseks tagame osavaldade õigused piirkondade arengu küsimustes kaasa rääkimisel, sh otsustusõiguse andmine teatud kohapealsete kogukonda puudutavate küsimuste lahendamisel.
- Hiiumaa Vallavalitsuse algatusel töötatakse välja tegevusplaan osalusdemokraatia tõstmiseks.

Meetmed valla tegevustasandil

- luuakse tõhusalt toimiv, optimaalse struktuuriga omavalitsus,
- otsustusprotsessid hoitakse tasakaalustatud ja kodanikulähedased ning kvaliteetsed avalikud teenused on kõikides osavaldades,
- toetatakse töötajate professionaalset arengut ja rakendatakse tõhusalt motivatsioonisüsteemi,
- väärtustatakse külaelu ja mittetulunduslikku koostegevust, külades on loodud hea elukeskkond. Vallas on kodanikuühiskonda ja vabatahtlike kaasamist soodustav keskkond,
- Hiiumaa valla eelarve koostamist ja täitmist juhitakse vastutustundlikult, see tagab Hiiumaa tasakaalustatud arengu.

Tegevuse võtmenäitajad

Viimase viie aastaga (2018 – 2022) on Hiiumaa vald investeerinud ca 40 miljonit eurot, millest ca 25 miljonit eurot on olnud toetusraha.

Allikas: Rahandusministeerium

Sihhtase 2027 – investeringite jätkusuutlik stabiilsus

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
Aktiivselt tegutsevate MTÜ-de osakaal üldarvust %	Äriregister, SA Hiiumaa Arenduskeskus	79% ⁴	Kasv 10%
Külaseltse	Kodukant Hiiumaa (2023)	19	Kasvanud
Külamaju	Kodukant Hiiumaa (2023)	8	Kasvanud
Külavanemaid	Kodukant Hiiumaa (2023)	0	Kasvanud

Seosed riigi arengudokumentidega

- Regionaalpoliitika programm 2021-2024,
- Regionaalarengu tegevussuunad „Eesti 2035“ strateegias.

1.2. Turvalisus

Probleemid ja kitsaskohad

- elanikkonna vananemisega suureneb nii tule- kui ka muude koduste õnnetuste tõenäosus,
- elanikkonna vähene riskiteadlikkus ning võimekus hädaolukordades iseseisvalt hakkama saada.
- elamufondi vananemine ja sellest tekkivad tuleohud (küttekolded, elektrisüsteemid jne),
- tuletõrje veevõtukohtade amortiseerumine, piirkonniti nende puudumine, osade saare piirkondade kaugus päästekomandodest,
- uppumiste ja veeõnnetuste kõrge risk (päästetute arv 22,6%⁵),
- Läänemere tihedast laevaliiklusest tulenev merereostuse oht,
- joobes juhtide kõrge osakaal liikluses 7% (Eesti keskmine 5,4%, madalaim 4,0%⁶),
- narkootiliste ainete kasutamise ja vahendamise kasvav trend,
- vägivalla süütegude arvu kasv,
- lähisuhtevägivalla varjatus,
- erakorralise abi (lennuk, kopter) kättesaadavus liialt ilmastikust sõltuv,
- väga suur vastutus on vabatahtlikel päästjatel. Piirkonniti puuduvad tingimused nende aastaringse kiire päästevõimekuse tagamiseks. Madal vabatahtlike juurdekasv,
- kohapealsete arstide väike hulk, et suurõnnetuse puhul piisavas mahus abi anda,

⁴ Kriteerium: majandusaasta aruanne esitatud, tegevus toimib. Kokku oli seisuga 01.01.2022 registreeritud 305 MTÜd, 242 on aktiivsed ja 63 mitteaktiivsed. Allikas: Äriregister, SA Hiiumaa Arenduskeskus.

⁵ Näitaja arvutatakse 100 000 elaniku kohta. Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2022. Eesti keskmine näitaja on 3,4%, Eesti parim näitaja on 0,8%.

⁶ Näitaja arvutatakse 1000 elaniku kohta. Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2022.

- ebastabiilsed ühendused mandriga. Häired elektrivarustuses,
- ebaühtlane esmaste teenuste kättesaadavus territoriaalselt.

Aastaks 2027

- toimib mitmekülgne võrgustikutöö turvalisuse tagamisel ja erakorralise abi osutamisel,
- on loodud tingimused vabatahtlikele päästjatele aastaringse päästevõimekuse tagamiseks,
- kasvanud on abipolitseinike, vabatahtlike päästjate ja merepäästjate arv ning neil on kasutada rohkem ressursse,
- päästevõimekuse tase on kõrge kõikidel tasanditel k.a. vabatahtlikel päästjatel ja vabatahtlikel merepäästjatel,
- abipolitseinikud, vabatahtlikud päästjad ja merepäästjad on motiveeritud,
- toimib mitmepoolne koostöö erakorralise abi osutamisel,
- Hiiumaa toidu- ja energiajulgeolek on tagatud kohalike ressursside parema kasutamisega,
- kestlik põllumajandus ja elanikkonna toiduvarude tagamine,
- kestlik energiatootmine kohaliku ressursi abil,
- Kärdla lennujaam on määratletud kui varulennujaam nii meditsiini- kui päästeteenistuse jaoks,
- vee- ja kanalisatsioonitaristu rajamisel ja uuendamisel luuakse vastavates piirkondades tõhus tuletõrje veevõtukohtade võrgustik.

Meetmed

Ettepanekud riigi tegevustasandile

- määratleda Kärdla lennujaam kui varulennujaam nii Hiiumaa haigla kui pääste jaoks. Kärdla lennuväli on oluline maandumis- ja tankimisvõimalustega lennuväli rahvusvaheliste merepäästeoperatsioonide läbiviimisel Läänemere keskosas,
- renoveerida Kärdla lennuvälja lennuraja ohutus- ja perimeetri aed ning kuivenduskraavid,
- saarel on esmane merereostustõrje alane võimekus ja merepääste omab ja valdab merereostustõrje varutust,

- luua tingimused vabatahtlikele päästjatele aastaringse päästevõimekuse tagamiseks (näiteks Kõpus tuletõrjeauto talviseks hoidmiseks garaaž; mobiilsed hoiutingimused eri piirkondades merepäästevahendite aastaringseks hoiustamiseks),
- luua vabatahtlike päästjate ja vabatahtlike merepäästjate rahastusskeem, mis tagab nende tegevuse jätkusuutlikkuse,
- Hiiumaa kaasatus riigikaitse võrgustikesse ja seotud investeeringute kava.

Meetmed valla tegevustasandil

- pidev ennetustegevus lasteaedades, koolides, noortekeskustes laste ja noorte õigusrikkumiste ennetamiseks ja/või vähendamiseks,
- pidev ennetustegevus laste ja noorte õiguskuulekuse kasvatamiseks,
- kodanike teadmiste ja aktiivsuse soodustamine turvalisuse küsimustes⁷,
- vajadusel toetatakse ja motiveeritakse vabatahtlike päästjaid ja merepäästjaid,
- ollakse suurim partner riigile, kodanikule ja organisatsioonidele ja jõuliselt panustatakse turvalisuse probleemidesse.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- osaletakse aktiivselt ennetustegevusprogrammides ja -kampaaniates koostöös Politsei- ja Piirivalveametiga (PPA), Transpordiametiga (TRAM), Päästeametiga jt asjakohaste organitega,
- ükski ohver ei ole üksi – koostöös ohvriabi süsteemi jt asjakohaste partneritega tagatakse õigeaegne ja vajalik abi kuriteoohvritele,
- koostöövõimekuse arendamine vabatahtlike päästjate, vabatahtlike merepäästjate, PPA, TRAM, Päästeameti, Kaitseliidu, kodanikuühenduste ning muude asutuste/ettevõtete päästetöödel, ennetustegevuses, koolitamisel ja noorte järelkasvu ettevalmistamisel.

⁷ Õigusrikkumistest teavitamine, kodanike enda aktiivsuse tõstmine oma vara kaitsmisel, naabrivalve jms.

Hiiumaa turvalisuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
Inimkannatanutega liiklusõnnetuste arv	Politsei- ja Piirivalveamet	2018 – 7 2019 – 5 2020 – 4 2021 – 7 2022 – 10	Vähenev
Liiklusõnnetuses vigastatute arv	Politsei- ja Piirivalveamet	2018 – 7 2019 – 8 2020 – 4 2021 – 8 2022 – 11	Vähenev
Liiklusõnnetuses hukkunute arv	Politsei- ja Piirivalveamet	2018 – 2 2019 – 1 2020 – 0 2021 – 0 2022 – 0	Vähenev
I astme kuriteod	Politsei- ja Piirivalveamet	2020 – 3 2021 – 1 2022 – 4	Vähenev
II astme kuriteod	Politsei- ja Piirivalveamet	2020 – 136 2021 – 72 2022 – 88	Vähenev
Lähisuhtevägivallla kuriteod	Politsei- ja Piirivalveamet	2018 – 5 2019 – 24 2020 – 17 2021 – 20 2022 – 10	Vähenev
Lähisuhtevägivallla infoteated	Politsei- ja Piirivalveamet	2018 – 34 2019 – 40 2020 – 38 2021 – 17 2022 – 16	Vähenev
Alaealiste osalusel juhtumite %	Politsei- ja Piirivalveamet	2018 – 24% 2019 – 30% 2020 – 20% 2021 – 32% 2022 – 58%	Vähenev

Veeõnnetustes hukkunute arv	Päästeamet	2018 – 0 2019 – 1 2020 – 0 2021 – 0 2022 – 0	Säilitamine
Hukkunuga tulekahjude arv	Päästeamet	2018 – 1 2019 – 0 2020 – 0 2021 – 0 2022 – 0	Säilitamine
Hoonetulekahjude arv	Päästeamet	2018 – 6 2019 – 9 2020 – 4 2021 – 7 2022 – 6	Vähenev

Seosed riigi arengudokumentidega:

- Siseturvalisuse arengukava 2020-2030,
- Päästevõrgustiku strateegia aastani 2025

1.3. Rahvatervis

Probleemid ja kitsaskohad

- eriarstiabi kättesaadavus, mille peamiseks probleemideks on pikad järjekorrad teatud eriarstide juurde pääsemiseks,
- füsio- ja tegevusterapeutide vähesus,
- arstkonna vananemine. Keeruline leida meditsiinipersonali ja -spetsialiste,
- kaasaegse ning mitmekülgsete võimalustega tervisekeskuse puudumine,
- laste ja noorte madal terviseteadlikkus,
- veipimine koolides laialt levinud,
- ülekaaluliste ja rasvunute osatähtsus piirkonnas Läänemaa, Hiiumaa, Saaremaa, Pärnumaa 15–64 aastaste seas suhteliselt kõrge 55,3% (Eesti keskmine 52%),
- masenduse esinemine (16–64 a) 55,3% (Eesti halvim 64,9% ja Eesti parim 50,9%⁸),
- surmad pahaloomulistes kasvajatess 3,0% (Eesti halvim 3,2% ja Eesti parim 2,1%⁹),
- küllaltki kõrge on vereringeelundite haigustesse suremus 4,7% (Eesti halvim 6,7¹⁰),
- tervishoiusüsteemi ja sotsiaalvaldkonna teatud lahusus,
- koduõendusteenus nõrgal tasemel.

Aastaks 2027

- Hiiumaa eri piirkondades on kättesaadav esmatasandi arstiabi, sh on tegevust alustanud Hiiumaa Tervisekeskus,
- koduõendusteenus on kättesaadav,
- kõikides koolides õpilaste vaimset tervist toetavad päevakavad,
- Hiiumaa Haigla jätkab üldhaiglana,
- lõpule on viidud Hiiumaa Haigla renoveerimine ja erakorralise meditsiini osakonna (EMO) ehitus,
- laste ja noorte terviseteadlikkus on oluliselt kasvanud tänu ennetustegevusele,
- süsteemselt tegeletakse täiskasvanute vaimse tervise probleemidega,

⁸ Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2022.

⁹ Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2022.

¹⁰ Näitaja arvutatakse 100 000 elaniku kohta. Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2022

- Kärđlas, Käinas, Emmastes ja Kõrgessaares toimuvad regulaarsed perearsti ja -õe vastuvõtud.

Meetmed

Ettepanekud riigi tegevustasandile

- Hiiumaa Haigla jätkab tegevust üldhaiglana, kulupõhise (*global-budget*) rahastusmudeli alusel,
- ainult meditsiinilendude jaoks meditsiinikopteri- ja lennubrigaadid,
- riiklikult on korraldatud süsteemsem maismaatransport,
- tööd alustab Hiiumaa Tervisekeskus.

Meetmed valla tegevustasandil

- uutele spetsialistidele võimaldatakse munitsipaaleluruumide kasutamine.
- tervishoiu sh koduõendusteenus edendamine koostöös tervishoiuteenuste pakkujatega. Vald toetab Emmastes, Kõrgessaares ja Käinas asuvaid perearsti ja -õe tegevuskohti.
- ennetustegevuse peaesmärk 2035 – laste ja noorte vaimse tervise edendamine.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- eriarstiabi teenuse kättesaadavuse parendamiseks tehakse koostööd Põhja-Eesti Regionaalhaiglaga ning vajadusel teiste meditsiini asutustega,
- koostöö abivahendite kättesaadavuse tagamisel,
- pereteraapia võimaluse pakkumine.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
Tervena elada jäänud aastad sünnimomendil	Tervise Arengu Instituut: Hiiumaa maakonna tervise ja heaolu ülevaade 2022	Mehed 60, Eesti keskmine 54,7 Naised 61, Eesti keskmine 58,5	Kasvav
Ülekaaluliste ja rasvunute osakaal 16–74 a seas %	Tervise Arengu Instituut 2022	55,3 Eesti keskmine 52,0, Eesti madalaim 43,0	Püsiv kahanemine
Ülemäärase kehakaaluga 1. klasside õpilased %	Tervise Arengu Instituut 2022	28,5 Eesti keskmine 26,5	Püsiv kahanemine

Seosed riigi arengudokumentidega

- Siseturvalisuse arengukava 2020-2030
- Eesti digiühiskond 2030

1.4. Vaba aeg, sport, kultuur ja noorsootöö

Probleemid ja kitsaskohad

Vaba aeg, sport

- Spordis on piiratud valikud individuaalaladega tegelemiseks,
- ebaühtlased võimalused piirkonniti erinevateks tegevusteks,
- noortega töötavate treenerite ja juhendajate nappus. Uute treenerite vähene motiveeritus,
- lapsevanemate madal sissetulek pärsib laste osalemist tasulistes vaba aja tegevustes.

Kultuur

- kitsas valdkondade tutvustus välisvisiitidel erinevate Hiiumaa esindajate poolt. Ebaselge on, millised on valla koostööpartnerid kultuuri ja traditsioonide vahetamises/ koostöös,
- kultuur, turism ja ettevõtlus toimivad eraldi sektorina ja ühine koostöö toimib vajaduspõhiselt,
- rahvakultuur on laste ja noorte hulgas ebapopulaarne,
- motiveeritud juhendajate vähesus, olemasolevate vananemine. Huviringide valiku mitmekesistamine jääb sageli juhendaja puudumise taha,
- suursündmuste korraldamine on saarelisuse tõttu kulukas,

- Kärddla ja Käina kultuurikeskused vajavad kaasajastamist, multifunktsionaalsust,
- kultuurisündmuste toimumiste kuhjumine suvisele külastuste kõrghooajale; sageli toimuvad mitmed üritused samadel kuupäevadel, mistõttu osasaajate hulk on võimalikust väiksem,
- mitmete sündmuste formaatide aegumine ja uuenduslikkuse vajadus,
- Eakate ja puuetega inimeste ligipääs raamatukogudesse ja kultuurimajadesse on mõnel pool takistatud.

Noorsootöö

- ebaühtlane noorsootöö kvaliteet saare eri piirkondades,
- noorsootöötajad peavad olema liiga universaalsed, mistõttu jääb mõni tegevussuund pinnapealseks,
- ühistranspordiühendused ei toeta noorte osalemist tegevustes.

Aastaks 2027

- noorte nõustamise teenus on kättesaadav igale abivajajale,
- toimub Hiiumaal jätkuvalt vähemalt 15 üle-eestilise tähtsusega kultuuriüritust,
- Hiiumaal toimub jätkuvalt vähemalt 12¹¹ üle-eestilise tähtsusega spordivõistlust, kus saavad osaleda nii profid kui harrastussportlased,
- suviste sündmuste toimumise aeg on hajutatud vähemalt pooleaastasele perioodile,
- Hiiumaal on laulu- ja tantsupeo traditsioon ja sellega seonduv protsess jätkusuutlik,
- huvitegevuse võimalused on mitmekesised ja nendes osalemine aktiivne,
- noorsootöö toimib ühtlase kvaliteediga,
- raamatukoguteenus on kaasajastatud,
- valdav osa elanikest liigub ja spordib.

Meetmed

Ettepanekud riigi tegevustasandile

- huvitegevuse rahastamise jätkamine, võimalusel suurendamine,
- treenerite rahastamise jätkub,

¹¹ Olulisemad spordivõistlused Hiiumaal 2021: Liikumissündmus Tervist, Eesti!, VI külavõistlus viievõistluses MN, Emmaste Emadepäevajooks, Hiiumaa Gümnaasiumi liikumisharrastuse seiklusmatk „Koolipingist Olümpiale”, Jaanijooks, Luidja triatlon, Anne Golubi mälestusvõistlus, Kõrgessaare Rattasõit, Hiiumaa Gümnaasiumi liikumisharrastuse üritus „Nuputades läbi terve maa”.

- muuseumihoidla rajamise rahastamine,
- spordiklubide ja noortesporti toetamise ühtse pearaha süsteemi loomine,
- riigipoolne toetus rahvaraamatukogudele teavikute soetamiseks ja töötajate kulude katteks jätkub vähemalt senistel alustel.

Meetmed valla tegevustasandil

- luuakse mitmekesised ja kaasaegsed vaba aja-, kultuuri- ja sportimisvõimalused kõikides Hiiumaa piirkondades,
- huvitegevus sh rahvakultuuriga tegelemine tehakse kättesaadavaks igale inimesele,
- merekultuuri ja -sporti hoitakse au sees,
- spordi- ja kultuuritegevuse juhtimine ning korraldamine ühtlustatakse ja pannakse professionaalselt toimima,
- uuendatakse raamatukogud ja muuseumid, kultuuripärandit säilitatakse mäluasutustes,
- Hiiumaa noorsootöö koordineeritakse keskselt ning vastavalt Eesti Avatud Noortekeskuste (EANK) heale tavale
- edendada muuseumitegevust väljaspool muuseumi filiaale, selleks, et tekitada elanikel võimalus osa saada rahvakultuurist ja -pärandist igapäevases elukeskkonnas
- muuseumis kultuuri- ja rahvapärandi õpi ja- töötubade läbiviimine, korraldamine, nende läbiviimise tõhustamine täiskasvanute ja eakate hulgas.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- ollakse partneriks elanike terviseteadlikkust tõstvatele ettevõtmistele,
- koostöös kolmanda, avaliku, ja erasektori ning riigiga jätkatakse tervise-, matka- ja loovusradade ning seikluslike liikumisradade rajamist ning korras hoidmist,
- jätkatakse Kärdla Nukuteatri tegevuse toetamist,
- arendatakse loodusradu,
- rajatakse ujula Kärdlasse,
- tugevdatakse väliskoostööd. Uuendatakse koostöösidemeid sõpruslinnade ja sõpruspiirkondadega.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase 2021	Sihttase 2027
Rahvakultuurikollektiivide arv	Hiiumaa vald	40, osalejaid 169 (NB koroonast tingitud kõikumine)	Suureneb
Valla ja hallatavate asutuste poolt korraldatud ürituste arv	Hiiumaa vald	125, NB! 2021 oli koroonaaasta ning üritusi pool aastat ei olnud.	Suureneb
Raamatukogude külastuste arv	Hiiumaa vald	2021 külastused kokku 65 750, sh keskkogu Kärkla 22 124	-Suureneb

Seosed riigi arengudokumentidega

- Eesti Rannarootsi kultuuriruumi strateegia tegevuskava 2021-2025,
- Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030.

1.5. Haridus

Probleemid ja kitsaskohad

- laste sündide arv väheneb,
- huvikoolide õpetajate ja treenerite palk ei ole konkurentsivõimeline,
- õpetajate järelkasvu puudumine,
- puudub hariduse sisuline valdkondlik arengukava,
- esineb koolikiusamist,
- hariduslike erivajadustega laste osakaalu suurenemine ning tugispetsialistide vähesus. Ebaühtlane teenusepakkumine saare erinevates piirkondades,
- ebapiisavad (ruumilised) õppetingimused hariduslike erivajadustega laste õppe- ja kasvatustööks nii haridusasutustes,
- infotehnoloogiliste vahendite liiga varajane ja mitte sihipärane kasutamine noorte hulgas,
- täiskasvanutele koolituste pakujate killustatus,
- erivajadustega inimestel ei ole võimalusi omandada kutseharidust Hiiumaal,
- erinevad huvihariduse omandamise võimalused erinevates piirkondades.

Aastaks 2027

- Hiiumaal on tugev ja jätkusuutlik haridusvõrgustik. Olemasoleva koolivõrgu säilitamisega tagatakse kodulähedane tugev põhiharidus (I, II ja III kooliastmes),
- täiskasvanutel on head võimalused elukestvaks õppeks,
- igale lapsele on tagatud lastehoiu võimalus ja alushariduse kättesaadavus,
- kõik õpilased omandavad põhihariduse ja on seejärel hõivatud õpingute või tööga,
- igal haridusasutusel on lisaks tavaõppele oma eripärane tegevussuund,
- ettevõtlusõpe on lisaks gümnaasiumile kõikides Hiiumaa põhikoolides,
- Hiiumaa Ametikoolis on vähemalt kolm üle-eestiliselt tuntud eriala,
- koolide õppeprogrammides järgitakse UNESCO programmi (*Man and Biosphere, MAB*) Eesti biosfääri programmiala (Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala) põhimõtteid. Palade Loodushariduskeskus on saare loodushariduse keskus,
- koolid arvestavad õppekava täitmisel väljaspool kooli toimuvat õpet, kui selle aluseks on kooli poolt heaks kiidetud õppekava,

- kaasava hariduse põhimõtted on rakendunud,
- väärtustatakse koolide rahvusvahelist koostööd,
- Hiiumaa haridusasutustes on kvaliteetne kohalik toit,
- Hiiumaa haridusasutuste ümbrusesse on loodud järk-järgult autovabad tsoonid,
- Hiiumaal on võimalik omandada eelprofessionaalset muusikalist ja kunstilist haridust ning lastele on tagatud arenemisvõimalused harrastusõppest süvaõppeni,
- huvihariduse pakkumiseks on olemas kvalifitseeritud õpetajad ja toimib koostöö üldhariduskoolidega,
- restaureerimise, pärand- ja loodusehituse teadlikkuse tõstmine, koolituste korraldamine, uuringute läbiviimine (teadus- ja arendustöö) ning koostöö edendamine teadusasutustega, ning oma valdkonna spetsialistidega,
- arendatakse koostööd ülikoolide ja teadusasutustega.

Ettepanekud riigi tegevustasandile

- Riik jätkab Hiiumaa Ametikooli ja Hiiumaa Gümnaasiumi õppetegevuse integreerimist, ühiste õppekavade loomist ja toetab Hiiumaa Ametikoolist hariduse ja tehnoloogia keskuse loomist.
- koostöös Hiiumaa valla, tööandjate, teiste teadus- ja haridusasutustega arendada ja vajadusel laiendada Hiiumaa Ametikooli õppesuundi ning mitmekesistada olemasolevate õppekavarühmade erialasid,
- elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus. Kvaliteetsed, paindlikud ja mitmekesiste valikutega ning tööturu arenguvajadusi arvestavad õppimisvõimalused ja karjääriteenused on suurendanud erialase kvalifikatsiooniga inimeste arvu erinevates vanuserühmades ja Eesti eri regioonides.

Meetmed valla tegevustasandil

- koostatakse hariduse sisuline valdkondlik arengukava,
- Hiiumaal saab konkurentsivõimelist haridus, jätkamaks õpinguid või tööelu nii kodu- kui välismaal,
- laste erivajadusi¹² märgatakse õigeaegselt ja antakse asjakohast tuge. Rakendatakse kaasava hariduse põhimõtteid¹³,

¹² Nii andekus kui järeleaitamist vajav.

¹³ Kaasav haridus on iga õpilase võimetele vastav haridus – kvaliteetne haridus. Kooli eesmärk pakkuda õpet igale õpilasele tähendab õppe kohandamist vastavalt õpilase eeldustele. Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium.

- Hiiumaalt pärit tudengeid toetatakse stipendiumifondi kaudu,
- rakendame ettevõtlusõpet ja ettevõtlikkust kõigil haridustasemetel,
- Toetatakse õpet eraharidusasutustes,
- Muudetakse õpikäsitust. Iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetav, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendav õpikäsitus on rakendatud kõigil haridustasemetel ja -liikides.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- noorte- ja karjäärinõustamise teenus on kättesaadav igale vajajale,
- Hiiumaa Ametikool avab kutsehariduses põhikoolijärgsed õppesuunad,
- võimalused arengut toetavaks elukestvaks õppeks eri vanuses inimestele sh eakatele,
- Hiiumaa õpilasfirmade ja praktilise ettevõtlusõppe toetamiseks luuakse inkubaator,
- Tehakse igakülgset koostööd eraharidusasutustega.

Tegevuse võtmenäitajad

<i>Alusharidus</i>	Spetsialistide arv vanuses					KOKKU
	< 30	30-39	40-49	50-59	60+	
2020/21	1	2	5	22	13	43
2021/22	1	6	5	19	15	46
2022/23	0	6	6	17	17	46
<i>Üldharidus</i>						
2020/21	5	17	29	41	34	126
2021/22	0	22	24	45	35	126
2022/23	2	26	25	45	36	134

Valdkondlik eesmärk 2027 – haridustöötajate keskmine vanus nooreneb

Õpilaste arv Hiiumaa koolides

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
1. kooliaste	Haridusilm.ee	2015/16 – 233 2016/17 – 229 2017/18 – 238 2018/19 – 241 2019/20 – 245 2020/21 – 224 2021/22 – 216 2022/23 – 215	Stabiilne/ kasvav
2. kooliaste	Haridusilm.ee	2015/16 – 219 2016/17 – 220 2017/18 – 225 2018/19 – 246 2019/20 – 242 2020/21 – 248 2021/22 – 244 2022/23 – 252	Stabiilne/ kasvav
3. kooliaste	Haridusilm.ee	2015/16 – 251 2016/17 – 252 2017/18 – 236 2018/19 – 227 2019/20 – 230 2020/21 – 229 2021/22 – 252 2022/23 – 259	Stabiilne/ kasvav
Gümnaasium	Haridusilm.ee	2015/16 – 119 2016/17 – 114 2017/18 – 122 2018/19 – 113 2019/20 – 115 2020/21 – 119 2021/22 – 128 2022/23 – 123	Stabiilne/ kasvav
KOKKU	Haridusilm.ee	2015/16 – 822 2016/17 – 815 2017/18 – 821 2018/19 – 827 2019/20 – 832 2020/21 – 820 2021/22 – 840 2022/23 – 849	Stabiilne/ kasvav

Seosed riigi arengudokumentidega – Haridusvaldkonna arengukava 2021-2035

1.6. Sotsiaalne kaitse

Probleemid ja kitsaskohad

- Elanikkonna vananemine, eakate suur osakaal¹⁴,
- vähene liikumine ja ebatervislik toitumine,
- vähekindlustatud perede ning väheste vanemlike oskustega vanemate laste arenguvajadused on rahuldamata,
- vabade munitsipaalaluruumide vähesus,
- arstiabi kättesaadavus on piirkonniti kodust kaugel,
- eriarstiabi vähene kättesaadavus pikkade järjekordade tõttu ja rehabilitatsiooniteenuste puudumine saarel,
- hajaasustusest tingitud täiendav transpordivajadus,
- füüsiline keskkond ei toeta puuetega inimeste ligipääsu avalikele teenustele,
- tugiteenuste valiku vähesus, teenuste kättesaadavus ja eriala spetsialistide puudus,
- hariduslike erivajadustega õpilaste osakaalu kasv,
- suurenev laste ja noorte riskikäitumine,
- noorte tööharjumuse puudumine,
- töökohtade vähesus ja valikuvõimaluste piiratus osalise töövõimega inimestel,
- madalad sissetulekud ja sellest tulenev valikuvabaduse ja võimaluste piiratus,
- lähedaste suur hoolduskoormus, hoolduskohtade suurenev vajadus ületab pakkumise,
- pikaajalised töötud (sh registreerimata töötud), heitumus¹⁵,

Aastaks 2027

- toimib üle saare sotsiaalteenuste osutamise piirkondlikke vajadusi arvestav süsteem. Sotsiaalteenuste pakkumisel lähtutakse isikukesksest lähenemisest ning leitakse lahendusi läbi juhtumipõhise võrgustikutöö,
- sotsiaalvaldkonna töötajad omavad erialast kutset või on läbinud erialase koolituse ning saarel töötavad kvalifikatsiooniga erialaspetsialistid,
- Hellamaa sotsiaalküla on valmis ehitatud ja tööle hakanud.
- Sotsiaalkeskuse (Pargi 3, Kärkla) kompleks on lõpuni ehitatud ja tööle hakanud.

¹⁴ Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2022.

¹⁵ Heitumus on olukord, kus inimene on loobunud toimetuleku raskustest välja tulemisest.

Meetmed

Ettepanekud riigi tegevustasandile

- toetusmeetme jätkumine eluruumide kohandamiseks, dementsetele hoolduskohtade loomiseks,
- tuleohutuse projekti "500 kodu tuleohutuks" jätkumine,
- raske ja sügava puudega lastele tugiteenuste osutamine,
- erinevate toetusmeetmete abiga uute teenuseliikide juurutamine,

Meetmed valla tegevustasandil

- sotsiaalteenuste korraldamine on ühtne ja võimekas,
- arendatakse pidevalt sotsiaalteenuste kättesaadavust,
- mitmekesistatakse vajaduspõhiseid sotsiaalteenuseid,
- laste ja perede heaolu ja turvalisus on tagatud ennetustegevusega,
- vanemahariduse edendamine,
- isikukeskse lähenemise põhimõtete kasutamine ja arendamine sotsiaaltöös läbi erinevate tegevuste.
- eluruumide kohandamise ja kodud tuleohutuks toetusmeetmete jätkumine.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- Inimese abivajadusest lähtuv võrgustikutöö erinevate koostööpartneritega sh perearstid, haigla, politsei- ja piirivalveamet, ohvriabi,
- koostöö teiste KOV-ga erinevate sotsiaalteenuste tagamiseks
- eakate omaalgatuslike ühistevõrkude toetamine,
- puuetega inimestele füüsilise keskkonna kohandamine sobivaks,
- valdkondade ülene ennetustegevus lapse heaolu ohustavate tegurite ning riskikäitumise vähendamiseks spordi- ja huvitegevuse ning tervislike eluviiside kaudu,
- koostöös ettevõtjatega ja vabaihendustega erivajadusega isikutele töötamise toetamise teenuse osutamine,
- Eesti Töötukassaga koostöös pikaajaliste töötute aktiveerimine,
- tehakse igakülgselt koostööd meditsiini- ja sotsiaalteenuste, kodanikuühenduste, eraettevõtjate jt sotsiaal- ja tervishoiuteenuste pakkujatega.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
Erinevate riiklike teenuste hulk tk	Hiiumaa vald	15	Säilitamine
Abivajadusest lähtuvalt toetuse saajate arv	allikas STAR	2020 – 1260 2021 – 1168 2022 – 1035	Säilitamine
Erinevate sotsiaalteenuste saajad	S-veeb	2020 – 534 2021 – 531 2022 – 576	Kasvav

Seosed riigi arengudokumentidega

- Heaolu arengukava 2016-2023,
- Laste ja perede programm 2021-2024.

2. MAJANDUSARENG

Valdkondlik visioon

Hiiumaa mitmekesisele loodus- ja kultuuripärandile tuginev kestlik majandustegevus kaasab kliente, koostööpartnereid ja investoreid nii kodu- kui välismaalt.

Tasakaalus majandusruum ja -tingimused ning vajalik tugi ettevõtlusele võimaldavad genereerida kiiresti muutuvmas maailmas tulu nii ettevõtjatest kui töövõtjatest hiidlastele ning kohalikule omavalitsusele sellele seatud ülesannete täitmiseks.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- tööealine, -tahteline ja -suuteline ning vajalike oskustega elanikkond. Teotahtelised tänased ja tulevased ettevõtjad,
- tegutsevate majandusvedurite kestlikkus: efektiivsus, automatiseerimine, teadmiste põhisus, turutõrgete kõrvaldamine,
- mikro- ja väikeettevõtete juurdekasv ning omavaheline sünergia: tihedam seostatus, valdkondlikud klastrid, koostöö sisuline ja infotehnoloogiline areng,
- ettevõtlust toetavad kaasajastatud info- ja kommunikatsioonikanalid,
- Hiiumaa hea maine elukohana, töökohana, külastuskohana, toodete päritolukohana,
- rahvusvaheline koostöö ja investorsuhete loomine ning hoidmine.

Probleemid ja kitsaskohad

- ühendustes mandriga lisanduvad otsesed ja kaudsed kulud,
- Hiiumaa ettevõtete vähene ekspordivõimekus,
- laenude kättesaadavusel probleemid tagatistega,
- tööjõu probleemid, s.h. üürituru puudulikkusest tulenev probleem vajaliku tööjõu toomiseks maakonda, vabade elamispiindade puudus,
- elektri tootmisvõimsuste suurendamise ja uute liitujate lisandumise võimaluste puudumine seoses elektrivõrgu läbilaskevõimekuse ammendumisega,

- olemasolevad suurtootjad ei saa laieneda saareliste turutõrgete ning vananeva, väheneva tööjõu tõttu,
- puuduvad mikro- ja väikeettevõtete koostöövormid, -kogemused ja -võimekus. Ettevõtjad üksinda ilma avaliku sektori toeta ei suuda neid üles ehitada,
- ettevõtete vähene koostöö teadus- ja arendusasutustega,
- maatulundusmaa ning põllumajandusmaa on Hiiumaal väga piiratud ressurs,
 - tasemel majutuskohtade vähesus takistab suhete arendamist koostööpartnerite ja investoritega
- eraldi tähelepanu ja arendustegevust vajab madalhooaeg Hiiumaal, et suurendada sellel perioodil toodete ja teenuste müüki Eestis ja välisriikides,
- sideprobleemid,
- ettevõtete tootmisjääkide vähene või olematu taaskasutus,
- Loomemajanduse kompleksseks arendamiseks sobiliku taristu ning tingimuste puudumine.

Valdkondlik eesmärk 2035+

- Arvestatakse Euroopa Liidu ja maailma trende ja arenguid,
- taristud ning ühendused, sh parvlaevaliiklus, elektrivarustus, sideteenused, toetavad ettevõtluse säilimist ja arengut,
- on loodud arengutingimused täiendavatele kasvualdkondadele (turism, toidutootmine, põllumajandus, eelistatult mahepõllumajandus),
- eksportivate ettevõtete arv ja ekspordi maht on kasvanud,
- käivitunud on uued kasvualad: meremajandus¹⁶/sinimajandus, eelkõige vesiviljelus, taastuenergeetika, hõbemajandus¹⁷ ja loomemajandus,
- kalanduse jätkusuutlikkuse tagamine, merisiia, angerja ning teiste kalamaimude järjepidev asustamine,
- kasutatakse maksimaalselt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia võimalusi,
- kõrge lisandväärtusega põllukultuuride osakaalu suurendamine,
- toetatakse kohaliku ressursi väärindamist,

¹⁶ Meremajanduse mõiste hõlmab väga erinevaid merede ja ookeanidega seotud majandussektoreid, mis võivad olla traditsioonilised või alles esile kerkivad, nagu kalandus, vesiviljelus, mere- ja jõetransport, sadamad ja logistika, lõbusõidu- ja ristlusturism, laevaehitus ja -remont, mere- ja rannakaitseehitised, avamere maavarade luure ja ammutamine, avamere energiaallikate uurimine ja kasutamine, biotehnoloogia.

¹⁷ Hõlmab eakatele pakutavaid teenuseid ja tooteid, mis kindlustavad pikeneva eluea veetmise tervena, aktiivsena ja turvalisena.

- elamumajanduse arendamine,
- ettevõtluses kasutatakse ringmajanduse põhimõtteid,
- kasutatakse maksimaalselt rohepöörde, digitaliseerimise ning teadus- ja arendustegevuse võimalusi, et tagada Hiiumaa inimeste ja ettevõtete konkrentsis püsimine kohalikke eeliseid kasutades,
- tänu sihipärasele arendustegevusele on Hiiumaa teenuste ja toodete müük madalhooajal suurenenud,
- turismi ja rahvusvaheliste koostöövõrgustike osakaal Hiiumaa majanduses on suurenenud,
- puitu väärindatakse väikeettevõtjate poolt,
- on loodud arengutingimused täiendavatele kasvuvaldkondadele (loomemajandus).

Aastaks 2027

- tegevust on alustanud vähemalt kaks uut tootmisettevõtet,
- üürimajade ehitamisega on tulnud vähemalt Hiiumaale kaheksa noort peret,
- kasutuses olevast põllumajandusmaast kasvab mahepõllumajanduse osakaal 10%, sh Kassari on mahesaar,
- on loodud eeldused 200 uue hotellikoha loomiseks,
- ettevõtlust toetavad Hiiumaa üldised info ja kommunikatsioonikanalid on arendatud ja kaasajastatud,
- Viscosa Kultuuritehase kompleksis on loomemajanduskeskus välja arendatud.

Meetmed

Ettepanekud riigi tegevustasandile

- Lääne-Eesti saarte energiavarustuskindluse eelisarendamine,
- erinevate riigi meetmete väljatöötamisel arvestada Hiiumaa saarelisusest tingitud turutõrke ja hajaasustusega,
- jätkata riigi üürielamute programmi,
- luua vähemalt 50 sobiva profiiliga riigiasutuste töökohta Hiiumaale (nt keskkond, riigikaitse),
- luua sobiva profiiliga teadus- ja/või arenduskeskus (nt taastuvenergeetika),

- töötada välja mehhanismid ja meetmed turutõrgete leevendamiseks tootmishoonete rajamisel ja renoveerimisel.

Meetmed valla tegevustasandil

- mainekujundus: Hiiumaa on sobiv elu-, külastus- ja töökeskkond (sh kaugtöö); Hiiumaa on hinnatud kaubamärk,
- tööstus- ja elamualade ja nende vajaliku taristu rajamine,
- arenguprogramm toetamaks ettevõtjaid kaasaegsete juhtimis- ja töövõtete rakendamisel ettevõtluse arenguks,
- suvehiidlaste tihedam sidustamine saare ettevõtlusega.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- ühistranspordisüsteem toetab ettevõtluse arengut saarte ühises majandusruumis,
- on välja töötatud ja rakendatud soodustused tootmisettevõtetele nende loomisel või toomisel saarele.
- Lääne-Eesti saarte biosfääriala programmi ja tegevussuundade aastani 2030 elluviimine (kalandus, metsandus, põllumajandus, energeetika, kultuur, teadus, haridus, turism),
- koostöös erasektoriga leitakse uus rakendus tühjadele või alakasutatud äri- ja tootmiskaasadele ja -pindadele,
- puhke-, spaa- ja heaoluteenuste arendamine,
- koostöös ettevõtetega toetatakse noorte ettevõtlikkust praktikakohtade, töökogemuste jagamise ja õpilasfirmade tegevuse soodustamise kaudu,
- Hiiumaa Ametikool sidustatakse tihedamalt saare elu ja ettevõtetega. Suuremõisa mõisakompleksi arendatakse välja majandusüksusena, kus on loodud võimalused töökohapõhise õppe läbiviimiseks (pakutakse ettevõtjatele sobivaid ruume ja tegevuskohti mõisas ja ühtlasi tekib sünergiline koostöö kooli ja ettevõtjate vahel),
- koostöö ülikoolidega, toetamaks teadus- ja teadmispõhise ettevõtluse arengut,
- toetada regionis koostööalgatuste loomist ja arendamist, nii toidutootmise, põllumajanduse, turismi, meremajanduse kui ka hõbemajanduse valdkonnas ning ühine hiiumaiste toodete üldine turundamine ja eksporditurundus.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase			Sihttase 2027
Maksumaksjate arv 1. jaanuaril NB! Koos pangaintressidelt tulu saanutega	Rahandusministeerium	Aasta	Maksumaksjaid		Kasvab
		2018	4742		
		2019	5261		
		2020	5309		
		2021	5394		
Töötajate aasta keskmine arv ettevõtetes Hiiumaa vallas	Statistikaamet EM003	2020 – 2021			Säilib
		2021 – 2063			
15-74-aastaste tööhõive (tuhandetes)	Statistikaamet, TT4645:	2019 – 4,7 2020 – 4,6 2021 – 5,2 2022 – 4,4			Säilib
Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv Hiiumaa vallas	(Statistikaamet EM003: Ettevõtete majandusnäitajad maakonna järgi)	2020 – 601 2021 – 793			Kasvab 5% aastas
Ettevõtete arv Hiiumaal	Statistikaamet, ER032	2019 – 999 2020 – 997 2021 – 1060 2022 – 1103			Kasvab
Keskmine brutopalk eurodes	Statistikaamet, PA004:	Aasta	Hiiumaa	Eesti	Kasvab, vahe Eesti keskmise palgaga väheneb
		2018	944	1310	
		2019	993	1407	
		2020	1063	1448	
		2021	1194	1548	
Investeeringud ettevõtete põhivaradesse kokku, eurot	Statistikaamet EM003	2020 – 12 400 400			Kasvav
		2021 – 17 189 100			

Seosed riigi arengudokumentidega

- Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035
- Heaolu arengukava 2023 - 2030

3. TARISTUD JA ÜHENDUSED

Valdkondlik visioon

Hiiumaal on suurepärane ühendus välismaailmaga tänu kaasaegsete ja kvaliteetsete tehniliste lahenduste rakendamisele. See hõlmab nii õhu-, mere- kui maismaatransporti, samuti kiire interneti lahendusi, mis on kõigile kättesaadavad.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- kasutajasõbralikkus,
- logistiline sidusus,
- vajaduspõhisus.

Probleemid ja kitsaskohad

- hooajast tingitult Sõru-Triigi liini ebastabiilsus ja vähene läbilaskevõimsus pärsib majanduskoostööd ja ühise majandusruumi arengut Saaremaaga,
- lairibavõrgu puudumine või sellega liitumine liiga kulukas,
- maakonnas puudub elektrienergia tootmise suurendamise võimalus,
- elektri ebastabiilsus (voolu kõikumine, katkestused),
- suur katteta avalike teede osakaal,
- puudulik kergliiklusteede võrgustik,
- ühistranspordi info killustunud mitme eri kanali vahel,
- väikesadamates ei jätku kohti kõigile vajajatele, sealhulgas nii hobialustele kui kaluritele.

Valdkondlik eesmärk 2035+

- olemasolevad majandusvedurid (plasti-/elektroonikatööstus, metsatööstus, toiduainetetööstus) on jätkuvalt konkurentsivõimelised,
- Hiiumaa võtab kasutusele uusimad tehnoloogiad transpordis, sh isejuhtivate transpordivahendite kasutuselevõtt,

- taristud ning ühendused, sh parvlaevaliiklus, elektrivarustus, sideteenused, toetavad ettevõtluse säilimist ja arengut,
- regulaarne õhu- ja meretransport rahuldab nii kohalike elanike kui saare külaliste vajadused,
- isesõitvate vesiniku / elektribusside pilootprojekti rakendamine,
- Hiiumaa toodab rohkem elektrienergiat kui tarbib¹⁸,
- suurendada maakonna energiatootmise võimekust, sealhulgas autonoomsete energialahenduste ja kohaliku bioenergia laiema kasutusele võtmisega,
- kohalike ja/või tarkade mikrovõrkude arendamine koos energiaühistute loomisega,
- 100% Hiiumaa majapidamistest ja kontorikohtadest on ühendatud vähemalt 100Mbit/s internetiga, mis võimaldab saarel luua ja arendada nii mobiilseid riigisiseseid kui väljaspool Eestit asuvaid töökohti avalikus ja erasektoris,
- majapidamised on varustatud kvaliteetse joogivee ning nõuetele vastava kanalisatsiooniga.

Aastaks 2027

- Lennujaamal on ööpäevaringne valmisolek nii regulaarliinide kui ka rahvusvaheliste lendude teenindamiseks ning pääste- ja meditsiinilendude tagamiseks, samuti teiste lennujaamade varulennuväljana,
- välja on ehitatud täiendavad kaldarambid Rohuküla ja Heltermaa sadamatesse,
- ohutuks ja regulaarseks parvlaevaliikluseks vajalikud laevateed on süvendatud ja laiendatud,
- avalikke teenuseid pakkuvad asutused on üle viidud energia- ja ressursisäästlikumale kütteallikale,
- välja on töötatud avaliku ruumi kujundamise põhimõtted,
- maakonnas on suurem elektri salvestusseade (Emmaste, Käina või Kärkla alajaama juurde, kuni 15 kW päikeseparkide ühendamiseks), mis salvestab taastuvenergiat,
- ülikiire interneti e lairiba juurdepääsuvõrgu väljaehitamine Hiiumaale,
- pakiautomaadid on lisandunud vähemalt Suuremõisas ja Kõpus. Kogukonnakastid suuremates külades.

¹⁸ Hiiumaa kogutarbimine ~50GWh/a. Tiputarbimine 11 MW, tootmise koguvõimsus 4,8MW.

- Väikesadamates on olemas paadikohad kõigile kogukonna liikmetele, kes seda vajavad.

Meetmed

Ettepanekud riigi tegevustasandile

- Plastisektori eraldi toetusmeede,
- Rukkirahu kanalile alternatiivse möödasõidu rajamine Kuivrahu kanali kaudu. Rukki ja Heltermaa kanalite laevateede süvendamine, laiendamine ja regulaarne hooldamine võimaldamaks ühetunnise ülesõidu ja võimaluse tuua liinile kolmanda laeva,
- KOV on riigile (MKM ja TRAM) võrdne partner transpordilepingute (veomaht, sõiduplaanid, piletihinnad, meie liinile sobivate laevade/lennukite tellimine jne) sõlmimisel,
- ühest kohast on võimalik broneerida ja osta kõik praamipiletid, nii Rohuküla-Heltermaa, Sõru-Triigi kui ka Kuivastu-Virtsu liinile, avalike-, era- ja omavalitsusesiseste ühistranspordiliinide ühildamine,
- Heltermaal kauba- ja reisijakai eraldamine,
- parvlaevaliikluse elektrifitseerimiseks vajaliku taristu väljaarendamine Heltermaa ja Rohuküla sadamates,
- Kärkla Lennujaama täppismaandumise süsteemi vajaduspõhine kaasajastamine,
- viia Käina-Hüti (13.6km) ja Hüti-Puski (6km) riigitee tolmuvaba katte alla,
- kergliiklusteede ühendatud võrgustiku rajamine riigiteede äärde ümber Hiiumaa ja suuremate asustusüksuste vahel,
- Tallinn-Haapsalu raudtee on planeeritud ka parvlaevaliiklusega arvestades,
- elektri ringtoite rajamine (110 kV),
- Elektrilevi rajab lisaks merekaablile alternatiivsed lahendused.
- elutähtsa teenuse taristul peab olema kriisiks valmisolek, st valmidus generaatoritega ühendamiseks,
- 100% Hiiumaa majapidamistele ja kontorikohtadele võimaldatakse ühendus vähemalt 100Mbit/s internetiga,
- keskpinge õhukaablite asendamine maakaabliga (nt Nõmme külast Putkaste ja Vaemlani).

Meetmed valla tegevustasandil

- maakonnasisene erinevate transpordiliikide graafikute omavaheline sidusus,
- vajaduspõhise ühistranspordi süsteemi rakendamine (nõudeliinid ja nõudepeatused),
- ühistranspordiinfo ühtne, kiire ja õige juhtimine.
- regulaarne ja kiire teavitustegevus.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- maakondade ülene erinevate ühistranspordiliikide graafikute omavaheline sidusus,
- ühistranspordi piletimüügi süsteemi edasi arendamine mugavamaks ja sidusamaks,
- maakondade vaheliste sobivate liikumisvõimaluste loomine (näiteks Pärnusse keeruline saada) sh praamigraafikutega seotav bussiliiklus Hiiumaa- Saaremaa ja Hiiumaa- Haapsalu ning teistes mandri linnades liiklemiseks,
- koostöö teiste taristuarendajatega valla taristute rajamise planeerimisel, ühiste tööplaanide tegemine vahendite ühiseks kasutamiseks (asfalditehas, vee- ja kanalisatsioonitööd koos tänavavalgustusega jne).

Tegevuse võtmenäitajad

Parvlaevareisijate arv, reiseide arv, dünaamika kuude lõikes

(allikas: Transpordiamet / Hiiumaa Turismiklaster)

Heltermaa-Rohuküla

		2017	2018	2019	2020	2021	2022
Reisijate arv	jaanuar	13877	14073	13857	15102	13908	15736
	veebruar	12585	11272	12970	15061	12288	12539
	märts	14381	11202	15930	8391	12327	16006
	aprill	19140	18734	21931	2157	20423	21662
	mai	26213	25300	24147	18860	26182	26997
	juuni	33960	35077	37887	35537	38438	37509
	juuli	52407	55359	53459	53819	64644	59181
	august	44261	48637	48590	55840	50278	50580
	september	21147	23238	24784	23 213	25081	23393
	oktoober	19795	20761	20828	23037	24330	24500
	november	14321	17068	16952	16141	18079	18045
	detsember	16118	18158	19054	15153	17699	17200
			2017	2018	2019	2020	2021
Püsilanike osakaal (%)	jaanuar	33	34	35	36	34	33
	veebruar	37	38	38	37	35	36
	märts	36	37	37	36	33	36
	aprill	29	31	30	34	26	31
	mai	24	26	28	29	26	29
	juuni	19	20	20	19	18	20
	juuli	13	13	13	13	11	14
	august	15	15	16	15	16	17
	september	28	28	28	28	27	31
	oktoober	31	31	31	28	29	31
	november	36	35	35	33	32	35
	detsember	35	33	33	33	33	35
			2017	2018	2019	2020	2021
Reiseide arv	jaanuar	190	179	172	203	201	199
	veebruar	168	156	159	186	182	186
	märts	186	167	175	192	198	212
	aprill	194	194	198	176	216	221
	mai	223	230	227	217	227	225
	juuni	278	274	280	285	283	315
	juuli	330	330	337	333	343	342
	august	293	294	302	305	328	338
	september	202	229	220	208	226	248
	oktoober	199	204	204	208	226	216
	november	183	193	195	199	198	201
	detsember	197	205	208	208	213	216

Rohuküla-Heltermaa

		2017	2018	2019	2020	2021	2022
Reisijate arv	jaanuar	11767	11762	11814	13712	11354	13107
	veebruar	12620	11285	13179	15186	12465	12727
	märts	14996	12534	15852	3290	12995	16015
	aprill	20571	18606	22243	2552	21840	23476
	mai	24406	24687	25737	19624	24663	25647
	juuni	35775	38446	38953	36941	41718	40640
	juuli	54347	55761	56262	59269	67571	60217
	august	40900	46022	47023	48916	44766	47938
	september	21852	21778	22235	23059	25258	24352
	oktoober	18273	20504	20947	24068	24157	23128
	november	14311	17573	17484	14842	17623	17750
	detsember	18427	19568	20134	17784	20382	19488
		2017	2018	2019	2020	2021	2022
Püsilanike osakaal	jaanuar	35	38	38	38	37	37
	veebruar	36	38	37	37	34	36
	märts	35	35	38	38	33	36
	aprill	28	31	29	38	26	30
	mai	25	26	27	28	27	30
	juuni	19	19	19	18	17	20
	juuli	13	13	13	13	11	14
	august	16	16	17	16	17	17
	september	28	29	30	28	28	30
	oktoober	32	31	32	28	29	32
	november	37	35	35	34	33	35
	detsember	33	32	32	32	31	34
		2017	2018	2019	2020	2021	2022
Reiside arv	jaanuar	192	179	172	203	201	199
	veebruar	169	156	159	186	182	186
	märts	186	167	175	192	198	212
	aprill	194	194	198	176	216	221
	mai	223	230	227	217	227	225
	juuni	278	274	280	285	283	315
	juuli	330	330	337	333	344	342
	august	293	294	302	305	327	338
	september	202	229	220	208	226	248
	oktoober	199	204	204	208	226	216
	november	183	193	195	199	198	201
	detsember	197	205	208	208	213	216

Sihttase, eesmärk ja ootus aastal 2027: Reaside arv stabiilne, reisijate arv püsivalt kasvav

Rohuküla – Heltermaa praamiliini reise koondinfo

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
Reise arv	Hiumaa vald	2017 – 5289 2018 – 5310 2019 – 5354 2020 – 5440 2021 – 5682 2022 – 5838	Stabiilne kasv
Reisijate arv	Hiumaa vald	2017 – 576 450 2018 – 597 405 2019 – 622 252 2020 – 566 976 2021 – 648 489 2022 – 647 833	Stabiilne kasv
Veetud sõidukite arv	Hiumaa vald	2017 – 247 240 2018 – 263 476 2019 – 276 965 2020 – 270 011 2021 – 311 052 2022 – 301 954	Stabiilne kasv

Sõru – Triigi praamireisijate arv

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
Reise arv	Hiumaa vald	2020 – 1368 2021 – 1525 2022 – 1472	Stabiilne / kasvav
Reisijate arv	Hiumaa vald	2020 – 40 477 2021 – 46 283 2022 – 44 008	Stabiilne / kasvav
Sõidukite arv	Hiumaa vald	2020 – 19 161 2021 – 21 364 2022 – 20 448	Stabiilne / kasvav

Hiiumaa liini lennureisijate arv (NB! 1 reis = Tallinn-Kärdla-Tallinn)

NB! Aastast 2023 liinil suurem lennuk

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
Reisijate arv	Hiiumaa vald	2019 – 10 946 2020 – 8611 2021 – 10 552 2022 – 11 849	Kasv 10% aastas
Reiside arv	Hiiumaa vald	2019 – 622,5 2020 – 541 2021 – 635 2022 – 598	Stabiilne (2x päevas; 7x nädalas)
Ärajäänud reisirid	Hiiumaa vald	2019 – 28,5 2020 – 105 2021 – 16 2022 – 27	Vähenev
Täituvuse %	Hiiumaa vald	2019 – 45,47 2020 – 41,89 2021 – 43,79 2022 – 51,42	Suurenev

Kohalike teede hetkeseis ja sihttase 2027

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
Kohalike teede arv – tk	Hiiumaa vald	01.01.2023 – 513	Säilib
Avalikus kasutuses – km	Hiiumaa vald	01.01.2023 – 394	Säilib
Kruusa- ja pinnaskattega teede osakaal valla kohalikest teedest	Hiiumaa vald	01.01.2023 – 75% ehk 297 km	Vähenev – 5 aasta jooksul tolmuvaba katte alla 25 km (5 km aastas) kohalikke teid (vastavalt eelarve võimalustele)

Kohalikud bussiliinid

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
Maakonnaliinidel bussisõitude arv, tk	Hiiumaa vald	2021 – 116 632 2022 – 135 424	Kasvav
Liinikilomeetrite arv aastas	Hiiumaa vald	2019 – 611 000 ... 2022 – 649 000	Kasvav
Nõudeliinide osakaal Hiiumaa bussiliinidest (keskmiselt km / ühes kuus)	Hiiumaa vald	2021 – 3449 km 2022 – 5187 km (ca 10% liinidest)	Kasvav

Elektrilevi võrgustatistika

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase
Võrgu maht – km	Elektrilevi	2021 – 1268 (Eestis kokku 60 443) 2022 – 1275 (Eestis kokku 63 953)	Suurenev
Rikete arv – tk	Elektrilevi	2021 – 170 (Eestis kokku 12 001) 2022 – 266 (Eestis kokku 11 666)	Vähenev
Rikked liini mahu kohta (tk/100 km)	Elektrilevi	2021 – 13,4 (Eestis kokku 19,9) 2022 – 20,9 (Eestis kokku 18,2)	Vähenev

Märkus: 2022. a kõrgem rikkelisus Hiiumaal on tingitud eelkõige detsembritormi mõjudest.

Andmeside

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
30 Mbit/s suurema allalaadimise kiirusega interneti kättesaadavusega majapidamiste arv tk	Hiiumaa vald	2021 – 1402 2022 – 1574	Kõikidel soovi avaldanutel on võimalus välja ehitatud

Seosed riigi arengudokumentidega

- Üleriigiline planeering „Eesti 2030+”
- Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021–2035

4. KÜLASTUSKESKKONNA ARENG

Valdkondlik visioon

Hiiumaa on unikaalse kultuurilis-loodusliku pärandkooslusega rohesaar Läänemeres UNESCO biosfääri programmialal.

Hiiumaal on avatud, sõbralik, hooliv, turvaline ja looduslähedane külastuskeskkond ning keskkonnasäästlik ja jätkusuutlik puhkemajandus,

Hiiumaa tööelistest elanikest on 10 % hõlmatud kvaliteetse külastuskogemuse loomisse.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- UNESCO MAB programmi, Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala, staatuse säilitamine, Hiiumaal on programmiala toimekeskuseks Hiiumaa Arenduskeskus,
- külastuskeskkonna areng on juhitud sihi- ja plaanipäraselt,
- turundamine toimub järjepidevalt ja sihipäraselt,
- rahvusvahelise kvaliteedimärgise Green Destinations taseme hoidmine/tõstmine,
- kohaliku identiteedi väärtustamine kohaliku inimese kaudu,
- turismiettevõtluse ja teiste valdkondade katusorganisatsioonide võrgustamine,
- turismi valdkonnasiseselt ja -üleselt sidustatud arendustegevus ja koostöö,
- Hiiumaa külastuskeskkonna ühisturundustegevustes naabermaakondadega lähtutakse Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuse sihtkoha juhtimise organisatsiooni (*Destination Management Organization*) eesmärkidest, milles Hiiumaa ja Saare maakond moodustavad ühise sihtkoha/piirkonna,
- spetsialiseerumist soosiva keskkonna loomine (mereturism, sporditurism, loodusturism, kultuuri- sh ürituste turism vms),
- oluliste külastusobjektide säilitamine ja heakord, näiteks Suuremõisa mõisakompleksi renoveerimine,

- külastusobjektide/hoonete energiatõhusus. Kasvava keskkonnamõju olukorras kavandada vajalikud ümberehitused, et pikendada hooaega ja leida neile uusi kasutusi,
- kõrgel tasemel teeninduskultuur,
- Hiiumaa kui imago ja kaubamärk ehk mainekujundus,
- uuenduslikkus ja terviklikkus,
- silmapaistvus ja atraktiivsus,
- külastuskeskkonna kujundamisel lähtutakse universaalse disaini põhimõtetest,
- ringmajanduse rakendamine,
- koostöö keskkonnaorganisatsioonidega Hiiumaa unikaalse looduskoosluse säilitamiseks.

Probleemid ja kitsaskohad

- Külastusobjektide seisund vajab parandamist, puudulikud on kohapealsed infomaterjalid, külastusobjektide olmeteenused ei ole tasemel,
- investeeringud turismisektorisse on liiga väikesed. Vähe on heal tasemel teenuste ja jätkusuutliku kontseptsiooniga turismiteenuste osutajaid.
- puudub piisava statistilise väärtusega metoodika Hiiumaa külastajate arvu määratlemiseks,
- välisturistide väike osakaal,
- teenindustöötajate puudulik keeleoskus, vähene professionaalsus,
- madalhooajal on vähe külastajatele avatud külastusobjekte. Väike valik siseruumides pakutavaid turistidele sobivaid teenuseid. Ei ole jõutud külastajateni, kellele meeldib meie külmem hooaeg,
- giiditeenuse ebaühtlane tase. Mandri turismigrupid kasutavad suhteliselt vähe kohalikke giide, mistõttu külastuskogemus võib jääda poolikuks. Uute giidide järelkasv on vähene,
- teenuste ja teeninduse ebaühtlane tase kahjustab saare kui sihtkoha mainet.

Valdkondlik eesmärk 2035+

- Hiiumaa on tuntud privaatse looduspuhkuse saar, mõnusate kultuuri- ja väliürituste saar, loomeresidentuuride ning heal tasemel elamusmajandussektoriga (sport, meri jne) saar,
- Hiiumaa on reisisihina tuntud, hästi ligipääsetav ning turismitooted ja -teenused on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised,
- turismisihtkohana toimimine toob majanduslikku kasu kogukonnale ja huvitatud osapooltele, suurendades majanduse mahtu,
- Hiiumaa olemasolevad ainulaadsed objektid ja väärtused on esile tõstetud (näiteks Hiiumaa rannad, arteesiakaevud, meteoriidikraater, Kaibaldi liivik jms),
- Hiiumaa külastuskeskkonna arendus- ja turundustegevuste rahastamine on piisav seatud eesmärkide täitmiseks ja turundustegevus vastab seatud eesmärkidele,
- külastajate ööbimiste arv majutusasutustes kasvab vähemalt 5% aastas,
- Hiiumaa teenindustöötajate teeninduse tase ja keeleoskus on oluliselt paranenud. Giidide koolitustegevus on regulaarne,
- külastusobjektide haldus- ja arendustegevus on piisav heal tasemel külastuskogemuse osutamiseks. Turismiettevõtjad tajuvad külastuskeskkonna arendamise prioriteetsust ja investeeringud turismisektorisse kasvavad,
- on välja kujunenud elujõuline ja sektori arenguid suunav turismiettevõtjate klaster¹⁹,
- Hiiumaal on turismiga otseselt seotud tööhõive vähemalt 10% tööealisest elanikkonnast,
- väikesadamate võrgustik on terviklik külastusteekond, mis pakub võimalust reisida merd mööda ümber Hiiumaa,
- tuletornide külastuskeskkonna arendamine,
- Kõrgessaare Viscosa Kultuuritehase kompleksis on välja arendatud multifunktsionaalne külastus- ja tegevuskeskus erinevate tootmis- ja loomemajanduse, kultuuri, hariduse, teaduse, ning vaba aja tegevuste läbiviimiseks,
- Lääne-Eesti saarte biosfääriala Hiiumaa toimekeskus tegutseb.

¹⁹ Geograafiliselt lähedikkude paiknevate ühe valdkonna tootmisele spetsialiseerunud ettevõteteja institutsioonide koostööd ja kus samaaegselt toimub sisekonkurents.

Aastaks 2027

- Hiiumaa on tuntud ja äratuntav bränd, kokkulepitud väärtustele vastav kvaliteedimärgis,
- Hiiumaa on tuntud ja külastajate hulgas väärtustatud oma rikka rahva- ja kõrgkultuuri, ajaloo- ja loodusväärtuste ning saarele iseloomulike maastike poolest,
- lisaks olemasolevatele on käivitatud vähemalt kolm aastaringse tegevusega külastusobjekti,
- kasutusel on usaldusväärse statistilise täpsusega meetod Hiiumaa külastajate arvu määramiseks,
- toimub www.hiiumaa.ee (EST; ENG, GER, FIN) ja seotud sotsiaalmeedia- ja uudiskanalite jätkusuutlik haldamine,
- Hiiumaad külastab iga aasta võrreldes eelmisega 5% võrra rohkem külastajaid,
- kultuuri- ja spordiürituste toetamisel eelistatakse väljaspool külastuste kõrghooaega toimuvaid üritusi.

Meetmed

Ettepanekud riigi tegevustasandile

- Lääne-Eesti saarte biosfääriala programmi ja tegevussuundade aastani 2030 edendamine koordineerides asjaomaste ministriumide ja UNESCO Eesti rahvusliku komisjoniga,
- regulaarsed ja stabiilsed transpordiühendused mandri ja saare ning saarte vahel, lennuühendus mandri ja saare vahel,
- riigi poolt korraldatavad avalikud teenused, eelkõige transport, peavad olema külastajasõbralikud: kodulehed mitmes keeles, teenuse osutajad turundavad ennast ka ise, info on lihtsalt ja arusaadavalt kättesaadav, e-teenused nagu näiteks lennu- ja laevapiletite broneerimine kasutajasõbralikud jms,
- riigi poolt toetatakse turismiinfokeskuse ülalpidamist, regionaalset turismialast koostööd ning turismiinfokanalite ülalpidamist (näiteks visitestonia.com jm),
- pakutavate riiklike toetuste meetmed võimaldavad külastuskeskkonna arendamist,
- RMK külastuskeskkonna arendamisele suunatud tegevused jätkuvad: matkarajad, puhkealad jms,

- Suuremõisa mõisakompleks vajab renoveerimist (remonti – välisfassaad, välistrepid, ballustraadid, kõnniteed),
- Tagada oluliste sihtrühmade põhine külastajate statistika kogumine koostöös transporditeenuse pakkujatega (parvlaevad, lennuk),
- Suunata osa parvlaevaühenduse korraldamise kasumist saarelise külastuskeskkonna arendamisse

Meetmed valla tegevustasandil

- ettevõtjate vajadustele vastavad arengu- ja koolitusprogrammid toetamaks valdkonna ettevõtluse valmisolekut digi- ja rohepöördeks ning innovatsiooniks,
- kohaliku tooraine/ressursi kohapealse väärimisega tegelevate ettevõtete toetamine ja nende ettevõtete taristu rajamise toetamine,
- Hiiumaa kui reisisihi tuntuse suurendamine nii kodu- kui välismaal,
- turismiinfo juhtimine, Hiiumaa turismiklastri tegevuse toetamine,
- Kaleste maastikulis-kultuuriloolise kaitseala moodustamine.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- turismiettevõtluse ja valdkonna katusorganisatsioonide võrgustamine,
- külastustaristu arendamine,
- UNESCO MAB programmi, Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala tähistamine ja tutvustamine koostöös Saaremaa, Muhu, Vormsi ja Ruhnu vallaga,
- koordineeritud külastuskeskkonna ühisturundamine teiste saarte ja naabermaakondadega.

*Tegevuse võtmenäitajad**Hiiumaa muuseumide külastajate arv*

Näitaja (külastajate arv)	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
Pikk Maja	Hiiumaa Turismiklaster	2019 – 4856 2020 – 3856 2021 – 4434 2022 – 5108	Kasvav
Kassari muuseumimaja	Hiiumaa Turismiklaster	2019 – 3176 2020 – 2432 2021 – 2506 2022 – 2740	Kasvav
R. Tobiase majamuuseum	Hiiumaa Turismiklaster	2019 – 1380 2020 – 706 2021 – 254 2022 – 487	Kasvav
Mihkli talumuuseum	Hiiumaa Turismiklaster	2019 – 2426 2020 – 1253 2021 – 3047 2022 – 2512	Kasvav
Sõru muuseum	Hiiumaa Turismiklaster	2019 – 1797 2020 – 222 2021 – 1049 2022 – 950	Kasvav

Hiiumaa tuletornide külastajate arv

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
Kõpu	Hiiumaa Turismiklaster	2019 – 20 623 2020 – 22 800 2021 – 21 555 2022 – 19 555	Kasvav
Tahkuna	Hiiumaa Turismiklaster	2019 – 8510 2020 – 11335 2021 – 11 995 2022 – 8950	Kasvav
Ristna	Hiiumaa Turismiklaster	2019 – 5573 2020 – 5662 2021 – 5709 2022 – 4759	Kasvav
KOKKU	Hiiumaa Turismiklaster	2019 – 34 706 2020 – 39 797 2021 – 39 259 2022 – 33 094	Kasvav

Elamuskeskus Tuuletorn külastajate arv

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
EXPO	Hiiumaa Turismiklaster	2021 – 22 590 2022 – 18 176	Säilib
Ronimissein	Hiiumaa Turismiklaster	2021 – 4524 2022 – 4935	Säilib
KOKKU	Hiiumaa Turismiklaster	2020 – 30 022 2021 – 27 343 2022 – 23 111	Säilib

Seosed riigi arengudokumentidega

- Strateegia „Eesti 2035“
- Turismistrateegia 2022-2025

5. KESKKONNAHOID JA TEADLIKKUS

Valdkondlik visioon

Hiiumaal toimib inimtegevus tasakaalus loodusega. Roheline Hiiumaa tähendab nutikate ja roheliste lahenduste väljatöötamist, arendamist ja kasutuselevõttu säästva ja aruka ressursikasutuse, majanduskasvu ja keskkonda säästva tegevuse abil, puhta energia poliitikat, taaskasutust, eeskju teistele ning liikumist ökoloogilise jalajälje minimeerimise poole.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- teadlikkus,
- jätkusuutlikkus,
- suunatus,
- ringmajanduse põhimõtete rakendamine.

Probleemid ja kitsaskohad

- hoonete vähene energiatõhusus,
- looduslike ressursside või jäätmete optimaalselt kasutusele võtu vähene suutlikkus,
- erinevatel looduslikel ja inimtekkelistel põhjustel on jõgede suudmed kinni kasvamas ja tundlikud loodusjõudude, nt tormide suhtes,
- soostumine (metsad, põllud, puisniidud, teed liigniisked),
- poollooduslike koosluste (puisniitude, loopealsete, ranna-, aru- ja soostunud niitude, puiskarjamaade) kinnikasvamise katkemisel,
- ilma inimtegevuste suunamiseta on oht reostuseks ja loodusliku tasakaalu hävimiseks,
- tänaste maardlate ammendumine. Vajalik on oluliste maavarade tagavara ning kasutuse kirjeldus,
- Läänemere eutrofeerumise tõttu on mõndade kalaliikide varud kehvast olukorras,

- kalatoiduliste lindude kaitsemeetmed on sisuliselt hävitanud olulise kudeala – Käina lahe kalastiku,
- Hiiumaa erinevate ranna-alade ulatuslik erosioon, näiteks Sõru ja Lehtma sadama rannaaladel,
- merekeskkonna seisund on halb²⁰, mis avaldub toitainetega rikastumises, reostuses,

Valdkondlik eesmärk 2035+

- Hiiumaa loodus on hoitud,
- Hiiumaa väärtuslikud vaated ja maastikud on säilitatud ja hooldatud,
- kogukond on keskkonnateadlik ja käitub vastutustundlikult ning teadlikult,
- Hiiumaa rohevõrgustik²¹ on hästi läbi mõeldud ning ellu rakendatud koostöös kogukonna ja maaomanikega ning rohekoridorid²² toimivad.
- kultuuri- ja loodusväärtused on hoitud ja teadvustatud ning loodusressursid keskkonnasäästlikult majandatud.
- ettevõtted järgivad loodussäästliku majanduse põhimõtteid ja lähtuvad ringmajanduse põhimõtetest²³,
- Hiiumaa maaviljeluses ja loomapidamises kasutatakse ökoloogiliselt puhtaid ja keskkonda minimaalselt saastavaid tehnoloogiaid,
- säilitatakse rohe- ja sinivõrgustik²⁴ siinsete ökosüsteemide jätkusuutlikuks toimimiseks,
- Hiiumaa on taastuvate ressursside kasutamisel eeskujuks tervele Eestile,
- metsaressurss on säästlikult kasutatud,
- mürkainete, põllumajanduslike toitainete, reovee ja jäätmete sattumine maismaalt merre on kontrolli all,
- mereviljelust²⁵ ja selle taristut arendatakse keskkonnasõbralikult,

²⁰ Tugineb aruandele “Eesti merekeskkonna seisund 2018.

²¹ Rohetaristu ehk roheline infrastruktuur on looduslike ja poollooduslike alade ja muude keskkonnaelementide strateegiliselt kavandatud ja ökoloogiliselt toimiv võrgustik, mis on loodud ja mida hallatakse eesmärgiga tagada looduslike protsesside toimimine, pakkuda mitmesuguseid ökosüsteemiteenuseid ning leevendada kliimamuutuste mõju. Allikas Rohetaristu strateegia.

²² Ribastruktuurid nn siduselemendid (ribastruktuuride sõlmed ja astmelauad, mis on sidususe, territoriaalse terviklikkuse tagajad) Allikas Keskkonnaagentuur.

²³ Ringmajandus ehk *circular economy* on majandus, kus rõhk on mittebioloogiliste ressursside ja materjalide taaskasutusel ja korduskasutusel. Toodete kokku kogumine nende olelusringi lõpus ja materjalide eraldamine võimaldab neid kasutada uute toodete valmistamiseks. Ringmajandus võib olla osa rohemajandusest. Allikas: Säästva Arengu Komisjon.

²⁴ Rohevõrgustiku koosseisu kuuluvad veeökosüsteemid ja nende kaldaalad, mis sisaldavad järvi, jõgesid, ojasid jt ökoloogiliselt toimivaid veekogusid. Allikas: Rohevõrgustiku planeerimisjuhend.

²⁵ Kasulike organismide kasvatus veekeskkonnas.

- kalanduse jätkusuutlikkuse tagamine; merisiia, angerja ja teiste kalaliikide järjepidev asustamine,
- kestlik energiatootmine kohaliku ressursi abil,
- loodusvarad on inventeeritud,
- Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala on kujunenud kestliku majanduse ja looduskasutuse pilootpiirkonnaks.

Aastaks 2027

- koelmualade taastamine: nt haugi koelmuala taastamine Suuremõisa jões, forelli koelmuala taastamine Pihla ojas ja Paope ojas,
- jätkub jõgede suudmete ja maaparanduseelvoolude puhastamine,
- reoveekogumisaladel²⁶ (11 tk) on liitunute arv aladel üle 90%,
- on suurenenud keskkonnahoid ja -teadlikkus,
- Hiiumaa laidude eripärane looduskeskkond on säilinud,
- puitu väärindatakse kohapeal senisest rohkem,
- jätkutegevused ja täiendavad investeeringud jäätmete kogumisel ja käitlemisel.

Meetmed

Ettepanekud riigi tegevustasandile

- sinivõrgustiku toimimise tagamiseks toetusmeetmed
- meetmed võimalikult looduslähedaseks jõgede suudmete avamiseks ning kalakoelmute taastamiseks,
- lihtsustada jõgede suudmete puhastamiseks lubade andmist (näiteks tormiummistuste korral),
- Käina lahe kanalite puhastamine,
- luua kava/meede invasiivsete võõrliikide ohjeldamiseks.
- merekeskkonna bioloogilise mitmekesisuse ja ökosüsteemide kaitse ning taastamise toetuse kasutamise kavas nimetada toetatavad tegevused kõigist maakondadest, sh Hiiu maakonnast.
- jätkatakse hajaasustusaladele suunatud programme,
- metsade majandamine on loodust säästev, sh jätkub raiemahtude ja -aegade kontroll,

²⁶ Suuremõisa, Putkaste, Männamaa, Lõpe, Lauka, Käina, Kõrgessaare, Kassari, Hellamaa, Emmaste, Kärda.

- Keskkonnaameti ja RMK tegevuse toetamine keskkonnateadlikkuse suurendamisel,
- meetmete tagamine keskkonnaprojektide elluviimiseks.

Meetmed valla tegevustasandil

- looduses liikumise monitoorimine ja suunamine,
- tootjate ja tarbijate keskkonnavalase teadlikkuse kasvatamine,
- üleminek keskkonnasäästlikele toodetele ja teenustele valla asutustes,
- ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga liitumise soodustamine,
- osaletakse Hajaasustuse programmis,
- Hiiumaa rohevõrgustiku ellu rakendamine ja rohekoridoride toimimise kindlustamine
- jäätmete kogumise ja käitlemise süsteem, sh mahutite disain ja silditamine vajavad jätkutegevusi ning täiendavaid investeeringuid ning peavad olema kooskõlas Hiiumaa valla jäätmekavaga 2021-2026,
- Hiiumaa energia- ja kliimakava 2030 tegevuskava koostamine, ellu rakendamine ja seire,
- vajalikud tööd Kärdla linna piires Nuutri jõe seisundi parandamiseks.
- looduslike, energiatõhusate ja keskkonnasõbralike ehitusmaterjalide tootmise edendamine, -propageerimine, -kasutamine, -teavitustegevuste, -koolituste ja praktikumide läbiviimine, ringmajanduse propageerimine, ehitusmaterjali ja hoonete osade taas- ja korduvkasutusse suunamine, vanamaterjali lao ehitus.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- tootjate ja tarbijate teadlikkuse kasvatamine,
- jätkusuutliku majandamise põhimõtete kokku leppimine ja rakendamine (mets, kruus, liiv jne),
- luuakse eeldused uute maardlate kasutuselevõtuks,
- Lehtma ja Sõru sadamate piirkondades erosiooni tekke põhjuste väljaselgitamine ning lahenduste leidmine erosiooni piiramiseks,
- merereostuse vältimine, merepäästevõimekuse loomine,
- erasektori ja/või kolmanda sektoriga koostöös loomade varjupaigateenuse arendamine.

Tegevuse võtmenäitajad

Looduskaitsealuse maa hulk Hiiumaal

Näitaja	Allikas	Algtase 2022	Sihttase 2027
Kaitstava maismaa pindala ha	Loodusveeb	24 380	Stabiilne
Kaitstav maismaa kogu pindalast %	Loodusveeb	23,6%	Stabiilne

Veekasutus Hiiumaal

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
Vee kasutus	Statistikaamet KK47	2018 – 204 2019 – 234 2020 – 198	Stabiilne

Kärdla Veevärk AS põhitegevusalad on klientide varustamine kehtestatud normatiividele vastava kvaliteediga joogiveega ja klientide reovee ärajuhtimine ning puhastamine.

Kokku elab teeninduspiirkonnas ca 6 180 elanikku, kellest 80% tarbib AS Kärdla Veevärk teenuseid.

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2027
Realiseeritud joogivett elanikele m ³	AS Kärdla Veevärk	2021 – 124 914 2022 – 118 158	Stabiilne
Elanikelt ärajuhitud reovett	AS Kärdla Veevärk	2021 – 120 192 2022 – 115 320	Stabiilne

Seosed riigi arengudokumentidega

- Lääne-Eesti saarte biosfääriala programm ja tegevussuunad aastani 2030
- Kliimaseadus (väljatöötamisel) ja selle rakendusdokumendid.

ARENGUKAVA UUENDAMINE JA 2023. AASTA REDAKTSIOONI KOOSTAMINE

Komisjon, vastutusvaldkonnad ja koosseisud

Hiiumaa valla arengukava ja eelarvestrateegia 2035+ koostamise protsess toimus Hiiumaa vallavalitsuse eestvedamisel koostöös SA Hiiumaa Arenduskeskusega (juhatuse liige Liis Lukas). Arengudokumendi muutmise otsustas Hiiumaa Vallavolikogu ja selle alusel moodustas vallavalitsus 7-liikmelise komisjoni. Iga komisjoni liige moodustas valdkonna spetsialiste kaasates teemarühma talle määratud valdkonnaga tegelemiseks.

Komisjoni esimees ja tegevuse koordineerija on Üllar Laid. Liikmeteks Liili Eller – vastutusvaldkond inimareng, Omar Jõpiselg – vastutusvaldkond majandusareng, Niels-Peter Rattiste – vastutusvaldkond keskkonnahoid- ja teadlikkus, Tiit Reha – vastutusvaldkond taristud ja ühendused, Liisa Randmaa – vastutusvaldkond külastuskeskkonna areng, Ilmi Aksli – vastutusvaldkond maakonnastrateegia, väliskeskond ja hetkeolukorra kirjelduse uuendamine. Hiiumaa valla eelarvestrateegia uuendamist koordineerib Heidi Siirus ja tegevuskava Hergo Tasuja.

Inimarengu töögrupi liikmed

Hergo Tasuja (vallavanem), Anu Pielberg (volikogu esimees), Liisi Mäeumbaed (abivallavanem), Riho Rahuoja (Sotsiaalkeskuse juhataja), Kairi Priit (sotsiaaltööpetsialist), Riina Tamm (Hiiumaa Haigla juhatuse liige), Antti Leigri (Palade Põhikooli ja Suuremõisa Lasteaed-Põhikooli direktor), Karin Kokla (haridusspetsialist) Argo Nurs (ettevõtja) Eve Ellermäe (kultuurispetsialist), Martina Martinson (spordi- ja tervisedenduse spetsialist), Piret Sedrik (ühistranspordispetsialist).

Majandusarengu töögrupi liikmed

Sander Kopli (ettevõtja), Elmo Harjak (AS Swedbank haldur), Ilmi Aksli (ettevõtja, arenduskeskuse ettevõtluskonsultant), Tanel Malk (ettevõtja), Agur Nurs (ettevõtja), Peep Lillemägi (ettevõtja), Andrus Ilumets (ettevõtja).

Keskkonnahoid- ja teadlikkuse töögrupi liikmed

Aira Toss (Hiiumaa erametsaseltsi juhatuse liige), Andres Tammeveski (RMK Hiiumaa metskonna metsaülem), Kadri Aljas (jäätmespetsialist), Karin Lindroos (keskkonnaspetsialist), Toomas Kokovkin (BPA²⁷ ekspert), Andres Miller (Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna vanemspetsialist).

Taristute ja ühenduste töögrupi liikmed

Mihkel Härm (Elektrilevi juhatuse esimees), Hannes Vaidla (Transpordiameti taristu ehitamise ja korrashoiu Lääne üksuse juhataja), Riho Sõrmus (AS Saarte Liinid Heltermaa ja Sõru sadama allüksuse juht), Piret Sedrik (ühistranspordispetsialist), Juhan Härm (ettevõtja), Toomas Kattel (AS Kärkla Veevärk juhataja).

Külustuskeskkonna arengu töögrupi liikmed

Argo Nurs (ettevõtja); Ly Johansen (ettevõtja), Kristel Üksvärav (Hiiumaa turismiklastri juht), Tiit Randmaa (ettevõtja), Mark Aivo Takis (ettevõtja), Maria Remmelkoor (ettevõtja) Sander Kopli (ettevõtja), Liina Härm (SA Hiiumaa Sadamad juhatuse liige).

²⁷ Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala.

Hiumaa valla arengukava 2023. aasta redaktsiooni koostamise peamised tegevused

16. märts 2023, arengudokumendi algatamine vallavolikogus.

29. märts 2023, juhtrühma moodustamine ja ajakava kinnitamine vallavalitsuses.

06. aprill 2023, vallavalitsus otsustab arengudokumendi eelnõu avalikustamisele saata.

10.aprill – 1.mai 2023, avalikustamise periood

1. mai 2023, kirjalike ettepanekute esitamise tähtaeg

24. mai – 26. mai, avalikud koosolekud kirjalike ettepanekute arutamiseks.

29. mai – 9. juuni, komisjoni töökoosolekud.

12. juuni – 21.juuni 2023, uuendatud arengukava eelnõu projekti koostamine.

26. juuli 2023, vallavalitsus kujundab seisukoha kirjalike ettepanekute kohta.

2. august 2023, arengukava eelnõu projekti esitamine vallavolikogule.

August 2023, eelnõu menetlemine volikogu komisjonides.

17. august 2023, eelnõu menetlemine vallavolikogus (I lugemine).

September 2023, eelnõu menetlemine volikogu komisjonides.

21. september 2023, eelnõu menetlemine vallavolikogus (II lugemine).

19. oktoober 2023, vajadusel eelnõu menetlemine vallavolikogus (III lugemine).

Arengukava 2023. aasta redaktsiooni avalikud koosolekud ja arutelud toimusid:

- Käina vallamajas, 24. mail 2023,
- Emmaste vallamajas, 24. mail 2023,
- Pühalepa vallamajas, 25. mail 2023,
- Kõrgessaare Vaba Aja Keskuses, 25. mail 2023,
- Kärkla vallamajas, 26. mail 2023.

ARENGUKAVA ELLUVIIMISE KORRALDUS

Hiiumaa arengukava 2035+, mis on ühtlasi maakonna arengu strateegiadokument, on avaliku, era- ja kolmanda sektori ühine tulevikuvision Hiiumaa arendustegevuse kavandamiseks. Arengudokumendis kavandatu viivad ellu Hiiumaa elanikud, kohalik omavalitsus, riigiasutused, eraettevõtted ja vabaühendused. Arengudokumendi elluviimine toimub osapoolte teadvustatud, eesmärgistatud ja partnereid arvestavas koostöös.

Arengudokument on sisend Hiiumaa valdkondlike arengukavade, maakonnaplaneeringu ja maakondlike teemaplaneeringute ja riigi pikaajaliste arenguplaanide koostamisele ja tegevuste elluviimisele. Käesolev strateegiadokument annab suunised maakondlikele projektipõhiste algatustele, mis hõlmab toetuste taotlemist Euroopa Liidu struktuurifondidest ja riiklikest toetusvahenditest.

Arengudokumendi vastuvõtmist, uuendamist ja elluviimist juhib Hiiumaa Vallavalitsus. Hiiumaa valla arengukava ja eelarvestrateegia koostamise korra kohaselt vaatab vallavalitsus valla arengukava üle igal aastal ning täpsustab vajadusel vähemalt nelja eelseisva aasta eesmäärke ja tegevusi. Seire käigus analüüsitakse strateegiliste eesmärkide saavutatud mõjusid vastavalt indikaatoritele, sealhulgas tuginetakse statistilistele andmetele.

Kõik isikud võivad esitada 10. veebruariks ettepaneku koos põhjendustega arengudokumendi koostamiseks või muutmiseks. Valitsus kujundab seisukoha ettepaneku kohta ning esitab Hiiumaa Vallavolikogule arengudokumendi koostamise või muutmise algatamise eelnõu. Vallavolikogu otsustab hiljemalt 17. märtsiks 2022 arengudokumendi koostamise või muutmise. Arengudokumendi menetlemise tähtjaid kinnitab vallavalitsus korraldusega.

Vallavalitsus esitab igal aastal vallavolikogule valla majandusaasta aruande tegevusaruande koosseisus ülevaate arengukava täitmisest eelmisel eelarveaastal. Tegevusaruande koostamiseks esitavad vallavalitsuse struktuuriüksused andmed valla arengukavas kajastatud tegevuste elluviimise ja raha kasutamise kohta.

Volikogule esitletakse arengudokumendi rakendamise tulemusi aasta I kvartalis. Arengukava täitmise üle teostab järelevalvet Hiiumaa vallavolikogu. Seire teostamiseks jagatakse kõigi osapooltega, kes eelarvestrateegias ja tegevuskavas vastutajaks määratud seiretabelit, mille kaudu toimub dialoog partneritega tegevuskava elluviimise osas. Hiiumaa arengukava 2035+ seire tulemused esitletakse iga-aastaselt Hiiumaa arenguseminaril ja need avaldatakse Hiiumaa majandusülevaates ja tehakse kättesaadavaks Hiiumaa Vallavalitsuse ning sihtasutuse Hiiumaa Arenduskeskuse kodulehtedel.

HIUMAA VALDKONDLIKUD ARENGUKAVAD

Lisaks valla arengukavale on Hiiumaa vallas vastu võetud hulk valdkondlikke arengukavu. Neid analüüsitakse pikemalt Hiiumaa valla poolt 2023. aasta esimesel poolel valminud juhtimisauditis²⁸. Nende kavade loetelu:

Hiiumaa kultuurivaldkonna arengukava 2022–2030
Hiiumaa sotsiaalvaldkonna arengukava 2022–2030
Hiiumaa valla noorsootöö arengukava 2022–2035
Hiiumaa turismi arengustrateegia 2022 – 2025
Hiiumaa valla spordi ja liikumisharrastuste arengukava 2022–2030
Hiiumaa energia ja kliimakava 2030
Hiiumaa valla jäätmekava 2021-2026
Hiiumaa valla soojusmajanduse arengukava
Hiiumaa valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2022-2033
Lääne-Eesti saarte biosfääriala programm ja tegevussuunad aastani 2030
Hiiumaa kohaturundusstrateegia jätkuprojekt aastateks 2022-2024
Kõrgessaare arengustrateegia 2030+

Territooriumiga piiritletud arengukavadest on Hiiumaal veel Sääre-Suuresadama küla arengukava 2016-2026²⁹, mis on koostatud külaelanike omaalgatuse korras lähtudes vajadusest aidata kaasa külaelu arendamisele ja piirkonna elu- ja looduskeskkonda ning majandustegevust väärtustavate ideede toetamisele. Varasemast praktikast on külade arengukavade näited MUHV (Muda, Ulja, Harju ja Valgu külad) külade arengukava 2014-2020³⁰, Loode-Hiiumaa külaseltsi arengukava 2018-2022³¹, Ühtri, Aadma, Ligema, Kuriste, Taterma, Lelu Külade arengukava 2016-2020³², Kassari saare arengukava 2008-2015³³ Orjaku külaseltsi arengukava aastani 2019.

28

<https://vald.hiiumaa.ee/documents/17721527/18580656/HIUMAA+VALLA+JUHTIMISE+ANAL%20%9C%20%9CS+L%20%20B5ppversion+20.05.23.docx/7c92adf4-7701-4546-991f-93634522be52>

²⁹ <https://docplayer.ee/213158612-S%20%20A4%20%20A4re-suuresadama-k%20%20Bla-arengukava.html>

³⁰ <http://muhv.ee/arengukava-2014-2020/>

³¹ <https://loodehiiumaa.files.wordpress.com/2017/05/lauka-piirkonna-uee-arengukava-esitlus-30-04-2017.pdf>

³² https://www.kuriste.ee/failid/2017/02/ARENGUKAVA_2016-2021.pdf

³³ http://www.kassarimaa.ee/uploads/MATERJAL/Arengukava/Kassari_saare_arengukava_2008-2015.pdf